

**Eduskunnan
pankkivaltuuston
kertomus
1993**

Helsinki 1994

EDUSKUNNAN PANKKIVALTUUSTON KERTOMUS

		Sivu
SUOMEN PANKIN TOIMINTA	1993	
Taloudellisen kehityksen vaikutus pankkien tasot supistuivat edelleen ja pankkien toiminnan rationalisointi jatkui	*	
Kansantalouden velkakierre pysähtyi	*	17
Teollisuusevouden taantuma pitkittyi		17
Vienti kasvoi uusille markkina-alueille		18
Yritysten ja kotitalouksien velkaantaneisuus rajoitti kotimaista kysyntää		18
Kokonaistuotannon ja työllisyyden kehitys		19
Vaihtotase tasapainotettiin		19
Inflaatio hidastui		19
Välittömät talouden ohjausvälineet		19
Rahapolitiikka		20
Markan kylläisyys ja rahapolitiikkaa kevennettiin		20
Suomen Pankki täsmensi inflaatiotavoitteen		21
Korkojen nopea aleneminen lisäsi epävakautta alkuvuodesta		21
Työmarkkinaneuvottelut kiristivät tunnetusta vähentämärakkeilla		21
Kansainväliset paineet vaikuttivat korkoihin ja markan kurssiin		21
Perttikorkoa alennettiin viisi kertaa		21
Vainon oemus ulkomaista velasta kevenyi yllättävästi		21
Pankkien luovutus ja rakenneajattelun kehittyvät hillitettiin		22
Vahvistettiin varainhoitojärjestelmän kestävä luovutusjärjestelmä		22
Maksuvainuhoitojärjestelmän korko- ja maksuolosuhteita muutettiin		22
Vakuutusmaksu- ja edellytysten voimaantulo		22
Rahoitusmarkkinat		23
Pankkien tappiot pienenevät		23
Pankkitoiminnan hallinnointi ja valtuutus muutettiin		23
Eduskunta vahvasti arvostusta pankkien toiminnasta		23
Järjestettyä valtuutusjärjestelmän		23

	Sivu		Sivu
SUOMEN PANKIN TOIMINTA	5	Pankkien taseet supistuivat edelleen, ja pankkien toiminnan rationalisointi jatkui	17
Taloudellinen kehitys	5	Arvopaperimarkkinoiden merkitys kasvoi ja niiden toimintaedellytyksiä kehitettiin	17
Kansantalouden velkakierre pysähtyi	5	<i>Joukkovelkakirjamarkkinat kasvoivat nopeasti.</i>	17
Teollisuusmaiden taantuma pitkittyi	5	<i>Viitelainojen päämarkkinatakaajajärjestelmä lisäsi kaupankäyntiä</i>	18
Yhtiöiden ja kotitalouksien velkaantuneisuus rajoitti kotimaista kysyntää	6	<i>Osakkeiden hinnat nousivat nopeasti</i>	18
Kokonaistuotanto supistui ja työllisyys heikentyi	6	<i>Arvopaperimarkkinoiden edelleenkehittämistä selvitettiin</i>	19
Vaihtotase tasapainottui nopeasti	7	ETA-sopimus vaikutti rahoitusmarkkinoihin	19
Inflaatio hidastui	7	<i>ETA-sopimuksen vaikutukset rahoituslaitoksia koskevaan lainsäädäntöön</i>	19
Valtiontalouden alijäämä kasvoi	7	<i>ETA-sopimuksen vaikutukset arvopaperimarkkinalainsäädäntöön</i>	21
Rahapolitiikka	8	Pääomatulojen verotus ja yritysverotus uudistuivat	21
Markan kellunta jatkui — rahapolitiikkaa kevennettiin	8	Rahoitustarkastuksen uudelleenjärjestely toteutettiin	22
Suomen Pankki täsmensi inflaatiotavoitteen	9	Suomen Pankin ohjesääntöä muutettiin ja asetettiin komitea selvittämään Suomen Pankin asemaa	22
Korkojen nopea aleneminen lisäsi epävakautta alkuvuodesta	9	Maksujärjestelmät ja maksuvälinehuolto	23
Työmarkkinaneuvottelut kiristivät tunnelmaa valuuttamarkkinoilla	10	Maksuliikkeen riskien hallintaa kehitettiin	23
Kansainväliset paineet vaikuttivat korkoihin ja markan kurssiin	10	<i>Päivänsisäistä velkaantumista rajoitettiin</i>	23
Peruskorkoa alennettiin viisi kertaa	11	<i>Keskuspankkiluoton vakuusvaatimuksia täsmennettiin</i>	23
Valtion osuus ulkomaisesta velasta kasvoi voimakkaasti	11	Korttirahajärjestelmän laajeneminen alkanut	24
Pankkien luotonanto ja raha-aggregaatit kehittivät hillitysti	12	Rahahuolto uudistui merkittävästi	24
Vähimmäisvarantojärjestelmä korvasi kassavarantotalletukset	13	<i>Liikkeessä olevan rahan määrä nousi vuoden lopussa</i>	24
Maksuvalmiusjärjestelmän korkoehjoja muutettiin	13	<i>Uusia rahoja laskettiin liikkeeseen</i>	25
Valuuttatukisopimukset edelleen voimassa	14	<i>Rahojen käsittely lisääntyi</i>	25
Rahoitusmarkkinat	14	<i>Setelit ovat turvallisia</i>	26
Pankkien tappiot pienenevät	14	<i>Muutoksia rahahuoltopalveluissa</i>	26
Pankkituen hallinnointia ja valtuuksia muutettiin	14	<i>Uusi rahalaki tuli voimaan</i>	26
<i>Eduskunta vakuutti turvaavansa pankkien toiminnan</i>	14	<i>Käteisvaraluottojärjestelmä purettiin</i>	26
Julkisen vallan tukitoimet	15	Muu toiminta	27
		Valuuttavarannon hoito	27

	Sivu		Sivu
Tilinpäätös	29	Eräisiin erityisrahoitusjärjestelyihin sovellettavat korot	39
Tuloslaskelma	29	Rahoitusmarkkinoiden vakauden turvaaminen / Oy Tampella Ab:n osien myynti	40
Tase	30	Valuuttalain voimassaolon jatkaminen	40
Tilinpäätöksen liitteet	32	Vähimmäisvarantojärjestelmä / Suomen Pankin ohjesäännön muuttaminen	40
Tilinpäätöksen kommentit	33	Toimiraha Oy:n rahoitus	41
<i>Yleiset tilinpäätös- ja kirjausperiaatteet</i>	33	Uusi 20 markan seteli	41
<i>Tuloslaskelman kommentit</i>	33	Eräiden setelien lakkauttaminen laillisina maksuvälineinä	41
<i>Taseen kommentit</i>	34	Kiinteistöjen myyntejä	42
PANKKIVALTUUSTON KÄSITTELEMIÄ ASIOITA	37	Setec Oy:n toimintakertomus	42
SUOMEN PANKKI	37	Suomen Pankin eläkesäännön muutoksia	42
Tilintarkastus	37	Henkilökunnan asuntolainojen ehdot	44
Lainausliikkeen ja valuuttakaupan tarkastus	37	Johtokunta	45
Inventoinnit ja haarakonttorien tarkastukset	37	Haarakonttoreiden valvojat	45
Kertomus E. J. Längmanin rahastojen toiminnasta	37	Pankkivaltuusto	45
Peruskoron alentamisia	37	Tilintarkastajat	46
Suomen Pankin soveltamien korkojen rajat	39	RAHOITUSTARKASTUS	46

Kertomuksen luvut perustuvat vuoden 1994 helmikuun alussa käytettävissä olleisiin tietoihin.

SUOMEN PANKIN TOIMINTA

Taloudellinen kehitys

Kansantalouden velkakierre pysähtyi

Suomen kansantalouden ulkoinen tasapaino parani nopeasti vuonna 1993. Vuoden loppukuukausina vaihtotase kääntyi ylijäämäiseksi, mikä merkitsi kansantalouden velkakierteen pysähtymistä. Viennin kasvun ansiosta kokonaistuotanto hieman elpyi vuoden lopulla, mutta koko vuoden tuotanto supistui 2.6 % edellisvuotisesta. Tuotanto on laskenut vuosien 1989 ja 1990 vaihteen huipusta lähes 15 %. Työllisten määrä väheni edelleen tuntuvasti ja työttömyysaste nousi joulukuussa 19 prosenttiin. Valtiontalouden menot ylittivät tulot vuonna 1993 vieläkin selvemmin kuin vuonna 1992 suurtyöttömyyden, veropohjan supistumisen ja korkomenojen paisumisen seurauksena.

Kuluttajahinnat nousivat vuoden aikana ainostaan 1.5 %. Ansiotasotaso oli keskimäärin vain hiukan korkeampi kuin edellisenä vuonna, ja maltillinen palkkalinja säilyi myös vuoden lopulla solmituissa uusissa palkkasopimuksissa. Vuoden alkukuukausia sävytti valuuttakurssikehityksen epävarmuus, mutta vähitellen korot alenivat yleiseurooppalaiselle tasolle, ja myös valuuttakurssi vahvistui vuoden loppua kohti.

Teollisuusmaiden taantuma pitkittyi

Teollisuusmaiden suhdannekehitys oli selvästi kaksijakoinen. Manner-Euroopassa ja Japanissa taantuma syveni edelleen, ja monissa Suomen viennille tärkeissä maissa tuotanto supistui. Sen sijaan muita teollisuusmaita aikaisemmin taantumaan joutuneet Pohjois-Amerikka ja Iso-Britannia elpyivät jo selvästi. Vuoden lopulla myös Manner-Euroopan taloudet kääntyivät lievään nousuun. Keskimäärin OECD-maiden kokonaistuotanto kasvoi vuonna 1993 vain prosentin, ja Euroopan OECD-maissa tuotanto supistui

hieman. Kaukoidän teollistuvien maiden voimakkaan kasvun ansiosta maailmankaupan määrä lisääntyi kuitenkin noin 2 %.

Hitaan kasvun seurauksena kansainvälinen inflaatio pysyi maltillisena. Kuluttajahinnat nousivat vuoden aikana OECD-maissa alle 3 %. Raaka-aineiden ja öljyn hinnat alenivat selvästi, vaikka tuotantoa pyrittiin rajoittamaan.

Korkotaso aleni Euroopassa asteittain vuoden aikana. Saksassa rahapolitiikkaa kevennettiin vain hitaasti, koska hintojen nousu oli vuoden alkupuoliskolla muista maista poiketen nopeaa. Monien maiden suhdannetilanteeseen nähden korkotaso pysyi korkeana. Alkuvuodesta valuuttamarkkinat säilyivät Euroopan yhteisön valuuttojen vaihtokurssimekanismin (ERM) sisällä vakaina, mutta keväällä Irlannin, Espanjan ja Portugalin valuutat joutuivat uudestaan paineen kohteeksi ja ne devalvoitiin. Kun talouden heikkeneminen jatkui Länsi-Euroopassa eikä Saksan korkotason nopealle laskulle näyttänyt olevan edellytyksiä, syntyi uusia voimakkaita spekulatioita muita ERM-valuuttoja kohtaan. Elokuun alussa ERM-maat sopivat valuuttojen vaihteluvälien leventämisestä ± 15 prosenttiin.

Vaikka valuuttakurssien vaihteluväliä oli laajennettu, kurssien muutokset jäivät vähäisiksi ja pelot kilpailevista devalvaatioista väistyivät. Elokuun jälkeen rahapolitiikkaa kevennettiin Saksassa asteittain inflaation hidastumisen myötä, ja myös muissa maissa korot alenivat vastaavasti. Reaalisesti korot pysyivät kuitenkin edelleen korkeina.

Taantumien syvenemisen seurauksena valtiontalouden alijäämät kasvoivat suuriksi useimmissa maissa. Koska valtiontalouden kehitys näytti kestävämmältä, monissa maissa ryhdyttiin taantumasta huolimatta leikkaamaan valtion menoja. Vain Japanissa oli mahdollista harjoittaa elvyttävää finanssipolitiikkaa, joskin myös Euroopan unionissa pyrittiin erilaisten maakohdainten toimenpiteiden ohella etsimään yhteistä kasvua tukevaa talouspolitiikan linjaa.

Vienti kasvoi uusille markkina-alueille

Tavara- ja palveluviennin määrä kasvoi 17 % ja arvo noin neljänneksen vuonna 1993. Kysyntä heikkeni monissa Suomen viennille tärkeissä maissa, joten tavaroiden viennin määrä EY- ja Efta-alueille kasvoi vain hieman. Teollisuuden poikkeuksellisen hyvän ja vuoden 1993 aikana entisestään parantuneen hintakilpailukyvyyn ansiosta yritykset pystyivät kuitenkin suuntaamaan tarjontaa kasvaville markkinoille mm. Kaukoitään sekä Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan. Myös vienti Baltian maihin ja Venäjälle vilkastui tuntu- vasti. Tavaraviennin määrä Länsi-Euroopan ulkopuolisille markkina-alueille kasvoi yli 50 %.

Markan heikkenemisestä huolimatta markka- määräisten vientihintojen nousu jäi vähäiseksi. Metsäteollisuustuotteiden ulkomaan rahan määräiset hinnat laskivat selvästi tärkeimpien markkina-alueiden laman ja alan maailmanlaajuisen ylikapasiteetin takia. Myös metallien valmistuksessa ja kemian teollisuudessa vientihintojen nousu jäi vähäiseksi. Metalliteollisuustuotteiden vientihintojen kehitys oli sen sijaan parempi kuin massatavaroiden viennissä. Tuontihinnat alenivat vähemmän kuin vientihinnat. Vuoden jälkipuolella ulkomaankaupan vaihtosuhteen heikkeneminen kuitenkin pysähtyi.

Yritysten ja kotitalouksien velkaantuneisuus rajoitti kotimaista kysyntää

Yritysten kiinteät investoinnit vähenivät määrältään viidenneksen. Viennin nopeasta kasvusta huolimatta useimmilla yrityksillä oli edelleen runsaasti käyttämätöntä tuotantokapasiteettia. Kapasiteetin vajaakäyttöisyyden ohella investointihalukkuutta rajoitti yritysten velkaantuneisuus. Yritykset vahvistivat rahoitusrakennettaan ja pienensivät valuuttariskejään lyhentämällä runsaasti ulkomaan rahan määräisiä lainoja.

Teollisuusyritysten velkarasitus keveni vuonna 1993. Sen sijaan kotimarkkinayritysten rahoitusasema muuttui entistä vaikeammaksi, osaksi siitä syystä että valuuttamääräisten velkojen markka-arvo nousi markan ulkoisen arvon alenuttua. Vuoden aikana konkurssiuhan alaiseksi joutui entistä suurempia yrityksiä, ja muutama suuri yritys päätyikin konkurssiin tai velkasaneeraus- raukseen. Konkurssien kokonaismäärä ei kuitenkaan enää lisääntynyt.

Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot vähenivät reaalisesti 4 % vuoden aikana maksetuis-

ta kaksista veronpalautuksista huolimatta. Yksityinen kulutus supistui määrältään 5 %. Kun kotitaloudet olivat tulojen pienentyttyä vähentäneet aikaisemmin lähinnä kestopulustavaro- roiden hankintoja, tingittiin vuonna 1993 myös palveluiden ja päivittäistarvikkeiden kulutuksesta. Kotitaloudet säästivät edelleen huomattavan osan tuloistaan; tästä huolimatta velkojen määrä suhteessa tuloihin pysyi jokseenkin ennallaan.

Asuntokauppa vilkastui tuntu- vasti, mutta keskittyi pääosin vanhoihin asuntoihin. Lähes kolme vuotta kestänyt asuntojen hintojen lasku pysähtyi alkuvuodesta. Vaikka syksyllä hinnat kääntyivät lievään nousuun, hintataso pysyi rakennuskustannuksiin verrattuna alhaisena. Tuotannon heikon kannattavuuden ohella asuntorakentamista hillitsi myös se, että pankkien ja rakennusliikkeiden hallussa oli myymättömiä asuntoja. Asuntojen uustuotanto väheni näin ollen tuntu- vasti. Korjausrakentaminen vilkastui vuoden aikana, osaksi valtion tuen ansiosta. Rakennuslupien määrän kehitys syksyllä antoi viitteitä tuotannon vähittäisestä elpymisestä.

Kokonaistuotanto supistui ja työllisyys heikentyi

Lähinnä vientiin suuntautuvilla teollisuuden toimialoilla, mm. metsäteollisuudessa sekä sähkö- ja elektroniikkatuoteteollisuudessa, tuotannon määrä kasvoi yli 10 %. Kotimainen kysyntä oli kuitenkin heikkoa, joten koko teollisuuden tuotanto kasvoi 5 %.

Vastareaktion 1980-luvun lopun ylikuumentamiseen rakennustoiminnan ja palvelu- alojen tuotanto supistui edelleen. Näiden alojen suuren tuotanto-osuuden vuoksi bruttokansantuote supistui 2.6 %. Teollisuustuotanto saavutti loppuvuodesta aikaisemman suhdannehuippunsa, mutta muu yksityinen ja julkinen tuotanto oli lähes viidenneksen pienempi kuin korkeimmallaan vuonna 1990.

Tuonti on vuosina 1992—1993 supistunut markan arvon heikkenemisestä huolimatta hitaammin kuin kokonaistuotanto. Vuoden 1993 alkupuolelle ajoittui eräitä jo aikaisemmin tilat- tuja suuria tuontitoimituksia; myös teollisuus- tuotannon kasvu on osaltaan lisännyt tuontia. Pitkään jatkunut lama on entisestään kaventanut kotimaista tuotantopohjaa, mikä näyttää rajoit- taneen mahdollisuuksia korvata tuonti kotimai-

sella tuotannolla, vaikka kilpailukyvyyn parantu- minen on sinänsä luonut tähän hyvät edellytyk- set.

Vuoden 1990 jälkeen Suomessa on menetetty noin 450 000 työpaikkaa. Vuonna 1993 työllisten määrä väheni talouden kaikilla sektoreilla, myös julkisella sektorilla. Työllisten määrä supistui vuoden aikana teollisuudessa keskimäärin 7 %, mutta alkoi lisääntyä vuoden loppupuolella met- alliteollisuudessa.

Työttömyysaste oli vuonna 1993 lähes 18 %. Vuoden lopussa työttömänä oli noin 470 000 henkeä. Laman pitkittyessä pitkäaikaistyöttö- mien osuus on lisääntynyt. Vuoden lopulla jo joka neljäs työtön oli ollut työttömänä yli vuoden ja keskimääräisenkin työttömyysjakson pituus ylitti 34 viikkoa. Työttömistä alle 25-vuotiaita oli 86 000; tässä ikäryhmässä työttömyysaste oli 36 %. Työvoiman tarjonta on supistunut laman aikana yli 70 000 hengellä. Varsinkin nuorten osuus työvoimasta on pienentynyt.

Vaihtotase tasapainottui nopeasti

Voimakkaasti lisääntyneen viennin ansiosta kauppataaseen ylijäämä kasvoi edellisestä vuode- sta yli kaksinkertaiseksi, yli 30 mrd. markkaan. Palvelutaseen tulot kasvoivat lähes viidenneksen, kun taas menot pysyivät likimain ennallaan. Pal- velutasetta kohensi lähinnä Suomesta ulkomaille suuntautuneen matkailun väheneminen. Ulko- maisen velan korkomenot kasvoivat edelleen ul- komaisen velan kasvun ja markan devalvoitumi- sen vuoksi. Nettomääräisesti korkomenot olivat 6 % BKT:sta. Koko vuoden vaihtotase oli vielä lähes 6 mrd. markkaa alijäämäinen. Edellisestä vuodesta alijäämä supistui noin 17 mrd. mark- kaa. Vaihtotaseen tasapainottuminen johtui yksityisen sektorin rahoitusylijäämän nopeasta kasvusta; julkisen sektorin alijäämä sen sijaan kasvoi.

Inflaatio hidastui

Markan arvon heikkenemisestä johtunut tuonti- hintojen nousu pysähtyi vuoden alkukuukausi- na, mutta keskimäärin tuontihinnat olivat silti 9 % korkeammat kuin vuotta aikaisemmin. Mal- tillisen kotimaisen kustannuskehityksen ansiosta kuluttajahinnat nousivat edellisestä vuodesta keskimäärin 2.2 %. Kuluttajahintaindeksin nou- sua hidasti korkojen aleneminen runsaan yksi ja

asuntohintojen lasku 0.3 prosenttiyksikköä. Jul- kisen sektorin toimenpiteet korottivat kuluttaja- hintaindeksiä puolestaan noin puoli prosenttia.

Suomen Pankki julkisti helmikuussa 1993 ta- voitteen vakiinnuttaa ns. pohjahintainflaation noin kahden prosentin tasolle vuoteen 1995 men- nessä. Näin arvioitu inflaatio oli vuoden 1993 marraskuussa 3.6 %.

Syksyllä 1992 työmarkkinasopimukset tehtiin toisena vuonna peräkkäin sopimuspalkkoja nos- tamatta. Kun myös liukumät jäivät vähäisiksi, palkansaajien ansiotasotaso oli vuonna 1993 keski- määrin vain vajaan prosentin korkeampi kuin vuotta aikaisemmin. Julkisella sektorilla palkat nousivat hieman enemmän kuin yksityisellä. Vä- lillisten työvoimakustannusten nousu kasvatti tuntikohtaisia työkustannuksia, mutta tuotta- vuuden nousun ansiosta kansantalouden työ- kustannukset tuoteyksikköä kohti laskettuna alenivat yli 3 %.

Syksyn 1993 palkaneuvotteluissa päädyttiin liittokohtaisiin neuvotteluihin. Niissä teollisuu- den työmarkkinajärjestöt sopivat keskimäärin 3 prosentin suuruisista palkankorotuksista vuo- deksi eteenpäin. Palvelu-aloilla ja julkisella sekto- rilla ansiotasot säilyivät ennallaan, mutta työkustan- nukset alenevat hieman työntekijöiden etuuskien heikennyttä. Päätöksentekoa työehtojen yksi- tyiskohdista hajautettiin paikallistasolle ja mm. työaikajärjestelyjen joustavuutta lisättiin.

Valtiontalouden alijäämä kasvoi

Finanssipolitiikan keskeinen tavoite oli edelleen valtion menojen hillintä. Vuoden 1992 helmi- kuussa sovitussa menokehyksessä hallitus oli päättänyt palauttaa valtion menot vuoteen 1995 mennessä vuoden 1991 tasolle. Maaliskuussa 1993 hallitus vahvisti vuosien 1994—95 talous- arvioiden osalta sitoutumisensa asetettuun me- nokehykseen. Menokehystä tarkistettiin kuiten- kin siten, että uudeksi merkittäväksi menoli- säykseksi muodostunut pankkien pääomatuki ja siitä aiheutuvat korkomenot rajattiin kehysten ulkopuolelle. Toisaalta hallitus asetti tavoitteek- seen pysäyttää velkaantumisasteen nousun vuo- teen 1997 mennessä, siten että velan ja koko- naistuotannon suhde saisi tuolloin olla enin- tään 70 %.

Syyskuussa 1993 eduskunnalle annetussa ta- lousarvioesityksessä hallitus tavoitteli menoke- hyksessä tarkoitettujen budjettitalouden meno- jen määrän supistamista noin 4 prosentilla vuo-

na 1994. Samanaikaisesti verotusta esitettiin kiristettäväksi lähinnä nostamalla kotitalouksien veroja ja sosiaalivakuutusmaksuja. Joulukuun alussa hallitus päätti kuitenkin investointien ja työllisyyden elvyttämiseksi lieventää hieman syyskuun päätöksiään säästämisestä ja verotuksen kiristämisestä. Ulkoisen tasapainon paranemisen katsottiin lisäävän finanssipolitiikan liikkumavaraa. Samalla hallitus vahvisti sitoutumisen valtiontalouden pitkän aikavälin tasapainottamistavoitteisiin.

Valtion menojen hillintää 1993 vaikeutti talouden heikkous. Menojen määrä ylitti budjettitaloudelle asetetun menokehityksen vuonna 1993, kun työttömyyskorvausmenot ja valtionvelan korkomenot paisuivat odotettua suuremmiksi. Kun toisaalta verokertymä supistui, valtiontalouden tuloalijäämä lisääntyi 11 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Nettorahoitustarve ei kuitenkaan enää kasvanut, sillä pankkien saama

pääomatuki pienei edellisestä vuodesta. Valtionvelka oli vuoden lopussa 255 mrd. markkaa eli 54 % bruttokansantuotteesta; valuuttamääräinen velka oli runsaat 160 mrd. markkaa.

Rahapolitiikka

Markan kellunta jatkui — rahapolitiikkaa kevennettiin

Vuoden 1993 aikana rahapolitiikkaa kevennettiin, vaikka sekä kotimainen että kansainvälinen toimintaympäristö vaikeuttivatkin aika ajoin rahapolitiikan toteuttamista. Suomen Pankin tavoitteena oli korkojen alentaminen inflaatio- ja valuuttakurssikehitystä vaarantamatta. Markka jatkoi vuoden 1992 syyskuun 8. päivänä alkanutta kellumistaan.

Kotimainen kehitys

	1983—1992 keskimäärin	1990	1991	1992	1993
		määrän muutos, %			
Vienti	2.2	1.4	-6.6	10.0	17.0
Yksityiset investoinnit	-1.1	-6.2	-23.1	-19.4	-19.9
Yksityinen kulutus	2.0	0.0	-3.6	-5.1	-4.7
Kotimainen kokonaiskysyntä	1.8	-0.4	-8.3	-5.8	-7.2
— siitä julkinen	2.5	5.1	2.1	-2.5	-6.4
Tuonti	3.2	-0.6	-11.7	1.1	0.1
BKT	1.5	0.0	-7.1	-3.8	-2.6
		muutos, %			
Ansiotaso	7.7	9.2	6.3	1.9	0.8
Viennin yksikköarvoindeksi	3.3	-1.2	0.3	6.3	5.0
Tuonnin yksikköarvoindeksi	2.3	1.7	2.3	10.5	12.5
Vaihtosuhte	1.2	-2.8	-1.9	-3.8	-6.7
Kuluttajahinnat	5.3	6.2	4.3	2.9	2.2
— joulukuu — joulukuu	5.0	4.1	2.3	1.5
Työttömyysaste, %	5.8	3.4	7.6	13.1	17.9
		% bruttokansantuotteesta			
Bruttoinvestoinnit	24.2	27.5	22.4	17.7	14.6
Bruttosäästäminen	21.3	23.0	15.1	12.0	12.1
Vaihtotase = rahoitusjäämä	-3.0	-5.1	-5.4	-4.6	-1.2
— yrityssektori	-4.1	-7.4	-5.8	-3.1	1.9
— rahoituslaitokset	0.3	0.8	0.5	-0.2	0.6
— kotitaloudet	-1.5	-4.2	1.0	3.4	4.1
— julkinen sektori	2.4	5.7	-1.2	-4.7	-7.9

Valuuttamarkkinat säilyivät herkinä koko vuoden. Markkinoiden reaktiot osoittivat, että suuren ulkomaisen velan vuoksi rahapolitiikan keventämisessä voidaan käytännössä edetä vain varovaisesti. Erityisesti alkuvuodesta kotimaisten ja ulkomaisten korkojen eron nopea supistuminen synnytti paineita markan arvon heikkenemiseen. Tämä puolestaan kiihdytti valuuttalainojen kuolettamista ja vaikeutti valuuttavelkaisten kotimarkkinayritysten asemaa. Konkurssit lisääntyivät ja työttömyys kasvoi, mikä lisäsi odotuksia markan ulkoisen arvon edelleen heikkenemisestä.

Inflaatio- ja valuuttakurssiodotusten hälventämiseksi Suomen Pankki täsmensi helmikuussa inflaatiotavoitteensa. Tavoitteeksi asetettiin inflaation vakiinnuttaminen pysyvästi noin kahden prosentin tasolle vuoteen 1995 mennessä. Inflaation mittariksi otettiin ns. pohjainflaatioindikaattori, jossa kuluttajahintaindeksistä vähennetään lähinnä asuntokustannusten sekä valtion verojen ja maksujen vaikutus. Vuoden mittaan Suomen Pankki korosti alhaisen inflaation merkitystä korkojen alenemisen ja myönteisemmän taloudellisen kehityksen edellytyksenä.

Kansainväliset taloudelliset ja poliittiset tapahtumat heijastuivat Suomen raha- ja valuuttamarkkinoihin läpi vuoden. Suomen markan ja Ruotsin kruunun kurssit liikkuivat pitkälti samansuuntaisesti. Kesällä kruunun heikentymisen vaikutusta Suomen raha- ja valuuttamarkkinoihin lievennettiin Suomen Pankin interventiin. Euroopan valuuttakurssijärjestelmän vaikeudet ja syksyllä Venäjän poliittiset ongelmat pyrkivät heikentämään markan ulkoista arvoa. Sen sijaan loppuvuodesta käydyt työmarkkina-neuvottelut, valtion budjetin käsittely ja Suomen Säästöpankin jakaminen eivät johtaneet häiriöihin raha- ja valuuttamarkkinoilla. Loppuvuodesta markkinat rauhoittuivat ja luottamus markkaan lisääntyi.

Korot alenivat merkittävästi vuoden mittaan. Suomen Pankki alensi peruskorkoa asteittain 9.5 prosentista 5.5 prosenttiin. Rahamarkkinakorot laskivat markan kelluntaa edeltäneeltä tasolta yli 10 prosenttiyksikköä ja olivat vuoden päättyessä 5—6 prosentin tuntumassa. Vuoden lopulla lyhytaikaiset rahamarkkinakorot olivat laskeneet Saksan vastaavien korkojen alapuolelle. Myös pitkäaikaiset viitekorot alenivat noin 8 prosenttiyksikköä, mutta olivat kuitenkin vielä noin prosenttiyksikön Saksan vastaavien korkojen yläpuolella. Korkojen alenemisen taustalla oli mm. Euroopan korkotason aleneminen. Valtion pääomantuonti alkuvuodesta samoin kuin pyrki-

mykset vahvistaa julkisen talouden tasapainoa sekä maltillinen kotimainen kustannuskehitys tukivat korkotason alentumista.

Suomen Pankki täsmensi inflaatiotavoitteen

Markan kellutus päätöksen myötä valuuttakurssi menetti roolinsa rahapolitiikan välitavoitteena. Rahapolitiikan arvioinnissaan Suomen Pankki käyttää useita indikaattoreita kuten luottojen määrää, raha-aggregateja, korko- ja valuuttakurssikehitystä. Lisäksi seurataan varallisuus-hintojen kehitystä. Täsmällisiin julkisiin välitavoitteisiin sitoutuminen osoittautui mahdollottomaksi. Valuuttamarkkinoiden vakauden vuoksi ja pitkän aikavälin inflaatio-odotusten hillitsemiseksi katsottiin välttämättömäksi täsmentää rahapolitiikan tavoite ja pelisäännöt.

Helmikuussa 1993 esittäessään peruskoron alentamista Suomen Pankin johtokunta täsmensi ne periaatteet, joiden mukaan lähivuosien rahapolitiikka mitoitetaan. Tavoitteeksi asetettiin vakiinnuttaa inflaatio pysyvästi kahden prosentin tasolle vuoteen 1995 mennessä. Inflaation mitaksi otettiin pohjainflaatioindikaattori, joka laskeetaan vähentämällä kuluttajahintaindeksistä välillisten verojen, tukipalkkioiden, asuntojen hintojen ja asuntolainojen korkojen vaikutus. Vuoden mittaan Suomen Pankki korosti inflaatiotavoitteen merkitystä. Odotukset inflaation säilymisestä alhaisena ovat keskeinen edellytys korkojen alentamiselle ja talouden elpymiselle. Suomen Pankki korosti myös sitä, että kilpailukyvyntulisi vastedes tasapainottua markan arvon vahvistumisen eikä inflaation kiihtymisen kautta.

Korkojen nopea aleneminen lisäsi epävakautta alkuvuodesta

Vuoden 1993 alussa oli nähtävissä, että taloudellinen kehitys, erityisesti kotimarkkinoilla, tulee olemaan ennakoitua heikompi. Tuontihintojen noususta huolimatta inflaatio pysyi matalana ja loi siten tilaa korkojen alenemiselle. Helmikuussa kotimaisten ja ulkomaisten korkojen eron nopea kaventuminen kuitenkin kiihdytti uudelleen markan arvon heikkenemistä, ja Suomen Pankki joutui pysäyttämään devalvoitumisen mittavilla interventioilla.

Helmikuun alussa Suomen Pankki päätti alentaa peruskorkoa yhdellä prosenttiyksiköllä 7.5 prosenttiin kuun puolivälistä alkaen. Sattumalta

samaan päivään ajoittuivat Saksan Bundesbankin sekä muiden Saksan rahapolitiikkaa myötäilevien maiden koronalennuspäätökset. Yhdessä nämä korkojen muutokset aiheuttivat voimakkaista alenemispaineita markkinakorkoihin. Suomen Pankki sallikin huutokaupparon ja lyhytaikaisten markkinakorkojen laskea, jolloin ero Saksan rahamarkkinakorkoihin supistui noin prosenttiyksikön verran.

Korkoeron supistuessa yksityisen sektorin valuuttalainojen takaisinmaksu kiihtyi. Markan ulkoinen arvo lähti heikkenemään, ja valuuttakurssien vaihtelu kasvoi tuntuvasti. Epävarmuuden lisääntyessä myös osto- ja myyntikurssien erot kasvoivat. Valuuttamarkkinoiden rauhoittamiseksi Suomen Pankki ryhtyi tukemaan markan ulkoista arvoa.

Odotukset markan lisädevalvoitumisesta kuitenkin jatkuivat, ja Suomen Pankki joutui seuraavina viikkoina myymään runsaasti valuuttaa markan arvon tukemiseksi. Vuoden ensimmäisen neljänneksen aikana Suomen Pankki myi valuuttaa avistamarkkinoilla kaikkiaan 25.7 mrd. markan arvosta. Suomen Pankin nettovaranto (valuuttavaranto termiinasema mukaan lukien) aleni helmikuun alun 26 mrd. markasta noin 17¹/₂ mrd. markkaan maaliskuun loppuun mennessä. Valtion pääomantuonti korvasi yksityisen sektorin pääomavientiä: ensimmäisellä neljänneksellä valtio toi nettomääräisesti pääomaa 28.4 mrd. markan edestä.

Odotukset markan lisädevalvoitumisesta hellittivät huhtikuun alussa ennen pääsiäistä. Korot alenivat ja markka alkoi vahvistua, ja huhtikuun puolessa välissä Suomen Pankki osti ensimmäistä kertaa valuuttaa avistamarkkinoilla vuoden 1993 aikana. Markan vahvistumisen taustalla olivat aluksi odotukset eräiden suurten vientikauppojen toteutumisesta ja myöhemmin viennin ennustettua nopeampi kasvu ja vaihtotaseen paraneminen, teollisuuden lomautusten väheneminen sekä merkit vientiyritysten kannattavuuden kohentumisesta. Bundesbankin odottamaton korkojen alentaminen helpotti niin ikään tilannetta ja loi tilaa korkojen alenemiselle myös muualla Euroopassa. Huhtikuun lopussa korot alenivat myös Suomessa.

Työmarkkinaneuvottelut kiristivät tunnelmaa valuuttamarkkinoilla

Työmarkkinoilla tunnusteltiin jo toukokuussa mahdollisuutta sopia uusista työehtosopimuksista. Työnantajat esittivät mm., että sopimusten

yleissitovuutta väljennetään ja työmarkkinoiden joustoa lisätään alentamalla nuorten minimipalkkaa ja pitkäaikaistyöttömien työllistämiskynnystä. Hallitus asettui tukemaan minimipalkkojen alentamista ja uhkasi ajaa nuorten minimipalkkalain läpi eduskunnassa, elleivät työmarkkinajärjestöt pääse asiasta sopimukseen. SAK:n hallitus päätti aloittaa työtaistelutoimien valmistelut, jos hallitus antaa lakiesityksen eduskunnalle ilman työmarkkinajärjestöjen tukea. Lakonuhka peruuntui kuitenkin ennen helatorstaita, kun hallitus luopui minimipalkkojen alentamisesta.

Lakonuhka ja samanaikainen talousennusteiden synkentyminen jarruttivat korkojen alenemista ja ero Saksan rahamarkkinakorkoihin kasvoi jälleen. Tilanteen laukeamisen jälkeen korkojen aleneva suunta jatkui ja lyhytaikaiset rahamarkkinakorot saavuttivat Saksan korkotason kesäkuun puolivälissä.

Kansainväliset paineet vaikuttivat korkoihin ja markan kurssiin

Euroopan valuuttajärjestelmän (EMS) muutokset syksyllä 1992 eivät olleet purkaneet kaikkia paineita, vaan osittain jopa olivat synnyttäneet uusia jännitteitä. Saksan yhdentymisestä aiheutuneen inflaation kiihtymisen vuoksi Bundesbank mitoitti rahapolitiikkansa edelleen tiukaksi. Kun muut ERM-maat yrittivät pitää kiinni sovitusta valuuttakurssipariteeteista, Saksan korkotaso pitkälti määräsi korot ERM-maissa samoin kuin muissakin Länsi-Euroopan maissa. Useissa ERM-maissa Saksan korkotaso oli kuitenkin liian korkea suhteessa niiden omaan talouskehitykseen.

Irlannin punta, Espanjan peseta ja Portugalin escudo devalvoitiin vuoden alkupuoliskolla. Nämkään korjaukset eivät kuitenkaan riittäneet, ja kesän edetessä paineet erityisesti Ranskan frangia ja Tanskan kruunua kohtaan kohosivat. Odotukset Saksan korkotason alentamisesta kasvoivat, ja heinäkuun lopulla Bundesbank alensikin lombard-korkoa 1/2 prosenttiyksikköä, mutta ei muuttanut diskonttokorkoa. Päätös oli pettymys markkinoille, ja se johti välittömästi paineisiin ERM-maissa, erityisesti spekulatioihin Ranskan frangia, Tanskan kruunua ja Belgian frangia vastaan. Elokuun ensimmäisenä viikonloppuna EY:n keskuspankkien pääjohtajat ja valtiovainministerit päättivät leventää ERM-valuuttojen kurssien vaihteluvälejä ± 15 prosenttiin, lu-

kuun ottamatta Saksan markan ja Alankomaiden guldenin arvojen vaihteluvälejä, jotka jätettiin ennalleen ± 2.25 prosenttiin. Keskuskurssija ei muutettu, ja vaihteluvälien leventämisen ilmoitettiin olevan voimassa toistaiseksi. Vaihteluvälien leventäminen ei kuitenkaan johtanut rahapolitiikan tuntuvaan keventämiseen Euroopassa.

Suomen markan ja Ruotsin kruunun arvot liikkuivat kruunun 19.11.1992 tehdyn kellunta-päätöksen jälkeen pitkään samaan tahtiin. Markan ja kruunun yhteinen heikkenevä kehitys katkesi helmikuun alussa, kun markka devalvoitui voimakkaasti. Kesäkuun lopussa alkaneen kruunun uuden heikentymisen vaikutusta Suomen raha- ja valuuttamarkkinoihin lievennettiin Suomen Pankin interventioin. Elokuun loppupuolella uutisten Ruotsin taantumien syvenemisestä ja valtion talouden ongelmista annettiin heijastua Suomen markan ulkoiseen arvoon. Myös pitkäaikaiset korot nousivat lievästi.

Venäjän poliittiset häiriöt — presidentti Boris Jeltsinin päätös syyskuussa hajottaa Venäjän parlamentti ja sitä seurannut yhteenotto — aiheuttivat paineita markan ulkoista arvoa kohtaan syys-lokakuun vaihteessa. Joulukuun parlamenttivaalien tulos sen sijaan vaikutti markkinoihin enää vain vähän.

Marraskuun puolivälissä markan ulkoista arvoa heikensivät Ruotsin kruunun heikkenemisen lisäksi työmarkkinaneuvotteluihin liittynyt pankkilakon uhka. Toisaalta pankkilakon uhka sai yritykset kotiuttamaan valuuttoja, mikä vahvisti markan kurssia. Lakon uhan väistymisen jälkeen markan ulkoinen arvo vahvistui vuoden loppua kohti ja korot alenivat edelleen.

Vuoden päättyessä 3 kuukauden heliborkorko oli vajaat 5 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuoden alussa. Markan arvo suhteessa Saksan markkaan oli lähes sama kuin vuoden alussa eli noin 15 % heikompi kuin ennen markan kellunta-päätöstä syyskuussa 1992.

Peruskorkoa alennettiin viisi kertaa

Eduskunnan pankkivaltuusto muutti peruskorkoa vuoden 1993 aikana aikaisempaa useammin. Markkinoilla peruskoron muutokset tulkittiin entistä selvemmin rahapoliittisiksi signaaleiksi. Erityisesti helmikuun alussa, kun peruskorkoa päätettiin alentaa 7.5 prosenttiin kuun puolivälissä lähtien, markkinakorot alkoivat heti laskea, ero ulkomaisiin korkoihin supistui ja markan arvo heikkeni. Markkinakorkojen laskua myö-

taillen pankkivaltuusto alensi jälleen peruskorkoa 1/2 prosenttiyksiköllä 7.0 prosenttiin toukokuun 17. päivästä alkaen. Matala inflaatio ja merkit sen jatkumisestakin alhaisena sallivat peruskoron alentamisen edelleen: se alennettiin 6.5 prosenttiin heinäkuun puolivälissä lähtien, 6 prosenttiin elokuun 16. alkaen ja 5.5 prosenttiin joulukuun alusta alkaen.

Valtion osuus ulkomaisesta velasta kasvoi voimakkaasti

Valuuttavaranto kasvoi alkuvuodesta lähinnä valtion pääoman tuonnin ansiosta ja ylitti kesällä markan arvon kelluntaa edeltäneen tason. Alkukysystä valuuttavaranto jälleen väheni, kun markan heikentymispaineita helpotettiin valuuttan myyntein. Vuoden lopulla valuuttavaranto sen sijaan kasvoi jälleen ja oli vuoden päättyessä termiinipositio mukaan lukien 33.9 mrd. markkaa eli lähes 20 mrd. markkaa suurempi kuin vuotta aiemmin.

Suomen ulkomainen nettovelka kasvoi vuoden 1993 aikana 276.9 mrd. markkaan ja oli siten vuoden lopussa vajaat 60 % bruttokansantuotteesta. Velan arvon kasvu aiheutui ensisijaisesti markan arvon devalvoitumisesta. Valtion ja yksityisen sektorin pääomanliikkeet olivat vastakaissuuntaiset: valtio toi ja yksityinen sektori vei pääomaa (taulukko). Valtio toi pääomaa tukeakseen valuuttamarkkinoiden vakautta ja korkotason alentamista. Valtion osuus Suomen ulkomaisesta velasta nousi vuoden aikana noin kahteen kolmasosaan, kun se vuoden 1992 lopussa oli vajaa puolet.

Valtio on lisännyt ulkomaista velkaansa merkittävästi vasta parin viime vuoden aikana. Velan lyhennykset olivat vielä vuonna 1993 suhteellisen pienet, ns. valtaosa näistä lainoista on kertakuoletteisia ns. bullet-lainoja. Valtion valuuttavelan korot sen sijaan nousivat noin 10 mrd. markkaan eli 2 prosenttiin BKT:sta.

Valtio on tuonut ulkomaista pääomaa lähinnä myymällä joukkovelkakirjoja. Yksityinen sektori on velkaantunut ulkomaille sekä ottamalla ulkomaisia pankkiluottoja että myymällä joukkovelkakirjalainoja. Vuoden 1993 aikana yritykset kuolettivat joukkolainojaan enemmän kuin ottivat uusia. Ulkomailta otettujen pankkilainojen nettomäärä sen sijaan kasvoi yritysten ja pankkien pitkäaikaisten lisälainojen vuoksi. Kokonaisuudessaan pankkien ulkomaisen rahoituksen määrä kuitenkin supistui huomattavasti.

Vaihtotaseen rahoitus, milj. mk

	1992	1993				
		I	II	III	IV	I—IV
Kauppatase	12 622	5 279	7 826	8 105	9 708	30 918
A. VAIHTOTASE	-22 035	-5 521	-2 236	1 025	1 206	-5 526
B. PÄÄOMANTUONTI	12 786	-174	12 942	-12 092	5 966	6 643
Lainat (ei-jälkimerkkinakelpoiset) .	2 044	9 682	3 962	4 069	-1 249	16 464
Suorat sijoitukset	-44	-1 149	-702	565	-5 799	-7 085
Portfoliosijoitukset (osakkeet ja joukkovelkakirjalainat), netto	36 405	12 800	16 084	5 527	-1 524	32 887
Muut pääomanliikkeet	-25 619	-21 507	-6 402	-22 253	14 538	-35 623
A.+B. VALUUTTAVARANNON MUUTOS	-9 249	-5 694	10 706	-11 067	7 173	1 117
Lisätieto: Valtion pääomanliikkeet, netto	50 773	28 548	16 232	2 395	1 477	48 652

Avoimen sektorin suuret yritykset ovat ottaneet ulkomaista velkaa suoraan omissa nimissään, kun taas suljetun sektorin yritykset ovat saaneet valuuttaluottoja suurimmaksi osaksi rahoituslaitosten kautta. Yritysten suoraan ulkomailta ottamien luottojen määrä kasvoi jonkin verran vuonna 1993. Valuuttaluottoja kuolettivat lähinnä suljetun sektorin yritykset, jotka eivät voineet ulkomaankaupan tuloilla hoitaa valuuttaluottojen kuoletuksia. Osan valuuttamääräisistä luotoista pankit joutuivat siirtämään järjestämättömiin saamiin yritysten maksuvaikeuksien tai konkurssien vuoksi. Nämä valuuttamääräiset luotot muutettiin markkaluotoiksi tai kirjattiin luottotappioiksi. Valuuttaluottojen nettovähennys ei siten kokonaisuudessaan aidosti pienentänyt yritysten kokonaisvelkoja.

Ulkomaalaisten arvopaperisijoitukset Suomeen lisääntyivät huomattavasti. Osakkeiden myynti ulkomaalaisille vapautettiin rajoituksista vuoden 1993 alusta lähtien. Niitä myytiin vuoden aikana nettomääräisesti 12,7 mrd. markkaa; suurin osa oli yritysosakkeita. Kun osakkeiden ja joukkovelkakirjojen hinnat nousivat vuoden mittaan, ulkomaalaisten hallussa olevien arvopapereiden markkina-arvo kasvoi selvästi.

Kaiken kaikkiaan ulkomaalaisten portfoliosijoitukset Suomeen olivat vuonna 1993 huomattavasti suuremmat kuin ulkomaalaisten tekemät termiinisijoitukset. Ulkomaalaiset olivat siten

selvästi aiempaa halukkaampia pitämään markkapositiota, mikä oli eräs osoitus luottamuksen lisääntymisestä Suomen talouteen.

Pankkien luotonanto ja raha-aggregaatit kehittyivät hillitysti

Pankkien luotonanto yleisölle supistui vuoden aikana edelleen. Keskeinen syy pankkien luotonannon supistumiseen oli talouden taantuman jatkuminen, joka korkotason alenemisesta huolimatta hillitsi yleisön luottojen kysyntää. Tosin myös pankkien omaksuma entistä varovaisempi toimintapolitiikka ja tiukat vakuusvaatimukset rajoittivat luotonantoa. Devalvoitumisodotusten ja kotimaisten korkojen alenemisen vuoksi yleisö pyrki siirtymään valuuttamääräisistä luotoista markkaluottoihin.

Muiden rahoituslaitosten luotonannon kasvu on viime vuosina jossain määrin korvannut pankkiluottojen supistumista. Vuonna 1993 niiden luotonanto kuitenkin supistui lähinnä TEL-takaisinlainausehtojen kiristymisen vuoksi.

Pankkien sekä antolainauksen että ottolainauksen keskikoro alenivat yli 3 prosenttiyksikköä vuoden aikana. Uusien luottojen keskikorko oli vuoden loppupuoliskolla alempi kuin koko antolainauksen keskikorko. Pankkien korkomarginaalit kasvoivat korkotason alenemisen myötä.

Laajojen raha-aggregaattien¹ M2 ja M3 kehitys oli hyvin samanlainen kuin pankkien luotonannon. Sen sijaan suppea raha-aggregaatti M1 kasvoi kuluneen vuoden aikana 5—10 prosentin vuosivauhdilla. Korkotason aleneminen sekä lähdeveroprosentin nousu olivat keskeisiä syitä kasvuvauhtien näinkin selvään eroon. Lähdeverollisten talletusten määrä väheni ja käyttelytilien ja muiden verottomien tilien kanta kasvoi. Korkeisiin talletuskorkoihin tottuneet sijoittajat siirsivät osan varoistaan paremmin tuottaviin joukkolainoihin ja käyttelytileille odottamaan tulevia sijoituspäätöksiä.

Vähimmäisvarantojärjestelmä korvasi kassavarantotalletukset

Kassavarantosopimus, jonka Suomen Pankki oli tehnyt pankkien kanssa 26.4.1990, osoittautui ongelmalliseksi markkinakorkojen laskiessa. Sopimuksen mukaan Suomen Pankki maksoi kassavarantotalletuksille korkoa, joka on kolme prosenttiyksikköä alle kolmen kuukauden heliborkoron, kuitenkin vähintään 8 %. Tämä merkitsi käytännössä sitä, että kolmen kuukauden heliborkoron laskiessa alle kahdeksan prosentin kassavarantojärjestelmä muuttui korkotueksi pankeille. Tästä syystä kassavarantotalletukset maksettiin pankeille kokonaan takaisin kesäkuun alussa.

Suomen Pankki kävi kevään aikana neuvottelevia pankkien kanssa kassavarantosopimuksen korvaamiseksi uudella ns. vähimmäisvarantojärjestelmällä. Nämä neuvottelut eivät johtaneet tulokseen, minkä vuoksi kassavarantojärjestelmä korvattiin lainsäädäntöteitse vähimmäisvarantojärjestelmällä heinäkuun alusta alkaen.

Vähimmäisvarantojärjestelmässä pankeilla on velvollisuus pitää Suomen Pankin kulloinkin vahvistama prosenttiosuus varainhankinnastaan korottomana talletuksena Suomen Pankissa. Veloitteen suuruus voi olla korkeintaan 5 % varantovelvollisen hallussa olevan vieraan pääoman määrästä. Varantovaatimus on porrastettu Suomen Pankin käyttämien raha-aggregaattien mukaisesti. Varantovaatimus on sitä suurempi, mitä enemmän rahaominaisuuksia kuhunkin pankin varainhankinnan erään liittyy.

¹ Raha-aggregaatti M1 sisältää yleisön hallussa olevan rahan sekä yleisön sekki-, siirto- ja käyttelytilit pankeissa. M2 sisältää M1:n lisäksi määräaikaistalletukset ja muut talletukset pankeissa. M3 sisältää M2:n lisäksi pankkien liikkeessä olevat sijoitustodistukset, jotka ovat yleisön hallussa.

Suppeaan raha-aggregaattiin M1 kuuluville talletuksille johtokunta asetti toistaiseksi 2,0 prosentin veloitteen. Laveaan rahakäsitteeseen M2 kuuluville muille erille asetettiin toistaiseksi 1,5 prosentin veloitte ja laajimpaan rahakäsitteeseen M3 sisältyville muille erille 1,0 prosentin veloitte. Mikäli pankki ei ole täyttänyt määräajassa veloitettaan, on puuttuvasta varannon määrästä maksettava vuotuista viivästyskorkoa, jonka suuruus on Suomen Pankin keskuspankkiluottoaan kulloinkin perimän ylimmän koron määrä korotettuna 5 prosenttiyksiköllä.

Vähimmäisvarantojärjestelmän tarkoituksena on tehostaa Suomen Pankin rahapolitiittista välineistöä. Kun vähimmäisvarannoille ei makseta korkoa, pankkien varantojen pidon kustannus kasvaa korkotason noustessa ja pienenee korkotason alentuessa. Näin vähimmäisvarantojärjestelmä vakauttaa raha- ja luottomäärien kehitystä ja lisää automaattisesti rahapolitiikan tehokkuutta, vaikka veloitteprosentti pysyisi ennallaan. Järjestelmän rahapolitiittista tehoa voidaan lisätä suurentamalla tai pienentämällä varantovaatimusta taloudellisen ja rahapolitiittisen tilanteen mukaan. Vähimmäisvarantotalletukset toimivat pankkien maksuvalmiusluoton ja päivänvälisen sekkililun vakuutena (maksuvalmiusluotosta, päivänvälisestä sekkililun luotosta ja vakuusvaatimuksista lähemmin s. 24).

Vähimmäisvarantotalletusten määrä Suomen Pankissa oli vuoden 1993 lopussa 6,4 mrd. markkaa; edellisen vuoden lopussa pankeilla oli korollisia kassavarantotalletuksia 13,2 mrd. markkaa.

Maksuvalmiusjärjestelmän korkoehdot muutettiin

Suomen Pankki määrittelee maksuvalmiusjärjestelmän ehdot siten, että pankit turvautuisivat vain harvoin suoraan luotonottoon keskuspankista ja sen sijaan pitäisivät päivätalletuksia Suomen Pankissa. Pankit käyttivätkin vuonna 1993 entistä harvemmin maksuvalmiusluottoa, mutta pyrkivät myös minimoimaan päivätalletusten määrää.

Korkojen alentuessa maksuvalmiusluoton kustannukset koettiin liian mataliksi suhteessa päivätalletuskorkoon ja markkinakorkoihin, jolloin pankit alkoivat käyttää maksuvalmiusluottoa aiempaa useammin. Maksuvalmiusjärjestelmän ehtoja muutettiin joulukuun alusta lähtien siten, että maksuvalmiusluoton korko on kaksi prosenttiyksikköä korkeampi (ennen yksi) ja päivätalletuskorko kaksi prosenttiyksikköä alempi (ennen kolme) kuin kulloinkin voimassa oleva Suomen Pankin huutokauppakorko. Maksuvalmiusluoton maturiteetti oli koko vuoden 7 päivää.

Valuuttatukisopimukset edelleen voimassa

Vuoden 1992 aikana solmitut Suomen Pankin ja EU-maiden keskuspankkien väliset valuuttatukisopimukset uudistettiin vuoden 1993 kesällä. Sama koski myös Sveitsin ja Itävallan keskuspankkien kanssa tehtyjä vastaavia sopimuksia. Pohjoismaiden keskuspankkien välinen valuuttatukisopimus uudistettiin vuoden 1992 aikana, ja se tuli voimaan 1.1.1993. Tukiluottojärjestelmiä ei käytetty vuoden 1993 aikana.

Rahoitusmarkkinat

Pankkien tappiot pienenevät

Vuoden 1993 aikana korkotaso aleni, mikä paransi olennaisesti pankkien korkokatetta; kateparani edellisestä vuodesta noin kolmanneksen. Korkokate kasvoi ennen kaikkea siksi, että koron aleneminen pienensi järjestämättömien ja muiden nollakorkoisten saamisten rahoituskustannuksia.

Asiakkaiden velanhoito-ongelmat heijastuivat kuitenkin edelleen pankkien toimintaan suurina järjestämättömien saamisten määränä ja luottotappioina. Järjestämättömien saamisten määrän kasvu kuitenkin hidastui vuoden aikana, ja vuoden lopussa luottotappiokirjausten jälkeen niiden määrä oli noin 52 mrd. markkaa. Luottotappioita pankit kirjalsivat vuonna 1993 yhteensä noin 19 mrd. markkaa. Kirjatut luottotappiot vähenivät siten edellisestä vuodesta. Luottotappioiden vuoksi pankkien yhteenlaskettu liiketoiminnan tulos oli kuitenkin edelleen tappiollinen.

Pankkituen hallinnointia ja valtuuksia muutettiin

Vuoden 1993 tammikuussa hallitus antoi eduskunnalle esityksen valtion vakuusrahastosta annetun lain muuttamiseksi. Lakiesitykseen sisältyi muun muassa ehdotus siitä, että Valtion vakuusrahasto siirrettäisiin eduskunnan alaisuudesta valtioneuvoston alaisuuteen ja että vakuusrahaston tukivaltuuksia lisättäisiin 20 mrd. markasta 50 mrd. markkaan. Esitykseen sisältyi myös ehdotus siitä, että rahasto voisi omistaa tuettavien pankkien omaisuutta omaisuudenhoitoyhtiöiden välityksellä. Suomen Pankki antoi lakiesityksestä lausunnon. Suomen Pankki piti lausunnossaan

vakuusrahaston organisaation uudistamista tarpeellisenä. Lakiesitys ei kuitenkaan saanut eduskunnassa vaadittua viiden kuudesosan määränemmistön tukea. Eduskunta vastusti erityisesti omaisuudenhoitoyhtiöiden perustamista, samoin rahaston siirtämistä valtioneuvoston alaisuuteen.

Eduskunnan jätettyä Valtion vakuusrahastoa koskevan lainmuutoksen lepäämään yli seuraavien eduskuntavaalien hallitus antoi eduskunnalle lisätalousarvioesityksen, joka sisälsi 20 mrd. markan lisäyksen pankkitukeen. Eduskunta hyväksyi lisätalousarvion helmikuun 2. päivänä 1993. Tämän lisäksi eduskunta hyväksyi loka-kuun 12. päivänä neljännessä lisätalousarviossaan vielä 30 mrd. markan lisävaltuudet pankkien tukemiseksi. Lisätalousarvioiden kautta myönnetyn valtuuden käytöstä päättää kuitenkin valtioneuvosto eikä vakuusrahasto.

Valtion vakuusrahaston hallinto ja asema määriteltiin uudelleen lakiesityksessä, joka hyväksyttiin eduskunnassa helmikuun 23. päivänä. Lainmuutoksen jälkeen Valtion vakuusrahasto avustaa valtiovarainministeriötä pankkien tukitoimia koskevien valtioneuvoston päätösten valmistelussa sekä suorittaa näiden päätösten mukaisen tuen täytäntöönpanoon ja valvontaan liittyviä tehtäviä. Vakuusrahasto jäi kuitenkin eduskunnan valvontaan, sillä eduskunnan pankkivaltuusto toimii edelleen vakuusrahaston hallintoneuvostona. Rahastolle voitiin myös valita päätoiminen johtaja ja riittävä muu henkilökunta. Lisäksi rahaston johtokunnan kokoonpanoa muutettiin uudistuksessa. Suomen Pankki osallistuu muutoksen jälkeen rahaston toimintaan lähinnä antamalla Valtion vakuusrahastolle asiantuntija-apua; vakuusrahaston johtokunnassa on Suomen Pankin nimeämä pysyvä asiantuntija. Lisäksi Suomen Pankki antaa lausunnot vakuusrahaston tukiesityksistä.

Lokakuussa 1993 eduskunta hyväksyi Valtion vakuusrahastosta annetun lain muutoksen, jolla mm. mahdollistettiin ns. omaisuudenhoitoyhtiöiden perustaminen. Omaisuudenhoitoyhtiön tarkoituksena on valtion tai vakuusrahaston tukeman pankin omaisuuden tai vastuiden ostaminen tai hankkiminen ja hoitaminen sekä myyminen tai luovuttaminen.

Eduskunta vakuutti turvaavansa pankkien toiminnan

Taloutta ja pankkien tilannetta koskeva epävarmuus uhkasi syksyllä 1992 ja alkutalvesta 1993

vaikeuttaa pankkien ulkomaista varainhankintaa. Hallituksen tammikuussa esittämän pankkituen kokonaisuudistuksen kaatumisen eduskunnassa uhkasi samalla edelleen lisätä sijoittajien epäluottamusta pankkeihin. Eduskunta katsoi tällöin tarpeelliseksi vahvistaa ponnella valtion sitoutumista pankkijärjestelmän toimintakyvyn turvaamiseen.

Valtion vakuusrahastoa koskevan lainmuutoksen yhteydessä helmikuun 23. päivänä eduskunta hyväksyi yksimielisesti pöytäkirjan, joka kuului seuraavasti: "Eduskunta edellyttää, että Suomen valtio takaa sen, että suomalaiset pankit pystyvät hoitamaan sitoumuksensa ajallaan kaikissa olosuhteissa. Tarpeen vaatiessa eduskunta tulee myöntämään riittävät määrärahat ja valtuudet hallituksen käyttöön sitoumusten täyttämiseksi." Tämän jälkeen pankkien ulkomaista varainhankintaa koskenut epävarmuus laantui.

Julkisen vallan tukitoimet

Vuoden 1993 aikana valtiovalta tuki pankkijärjestelmää Valtion vakuusrahaston esityksestä lisäämällä sitoumuksiaan bruttomääräisesti runsaalla 53 mrd. markalla, josta myyntituloina, takaisinmaksuina ja siirtoina palautui noin 6.5 mrd. markkaa (taulukko). Julkinen valta oli siten vuoden loppuun mennessä ottanut kantaakseen arviolta 81 mrd. markan sitoumukset pankkien tukemiseksi. Noin puolet sitoumuksista, 43 mrd. markkaa, oli takauksia, jotka eivät myöntämisvaiheessa aiheuta kassamenoja. Suomen Pankki antoi lausunnot kaikista Valtion vakuusrahaston pankkien tukea koskevista päätösesityksistä.

Suomen Pankin osuus pankkitukeen sitouneista varoista oli vuoden lopussa 11.6 mrd. markkaa, josta lainoja oli 5.8 mrd. markkaa, kirjattuja menetyksiä 5.3 mrd. markkaa ja omaisuudenhoitoyhtiöille myönnettyjä takauksia 0.5 mrd. markkaa. Suomen Pankin myöntämä tuki liittyi sen vuonna 1991 suorittamaan Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin haltuunottoon. Tukimäärä pieneni vuoden aikana 2.8 mrd. markkaa, kun Suomen Pankille palautui rahoitusta haltuunoton yhteydessä saadun omaisuuden myynnistä ja kun Suomen Pankin takausvastuut vähenivät. Kevään aikana Suomen Pankki myönsi Valtion vakuusrahastolle lyhytaikaista markkinakorkoista luottoa, kun

pankkituen maksun ja sen rahoittamiseksi otetun luoton ajankohdat eivät täsmänneet. Vuoden loppupuolella tällaisia luottoja ei enää tarvittu.

Merkittävin koko pankkijärjestelmään vaikuttanut tapahtuma vuoden 1993 aikana oli Suomen Säästöpankki-SSP Oy:n terveiden osien myynti neljän muun kotimaisen pankin muodostamalle konsortiolle. Konsortioon kuuluivat Kansallis-Osake-Pankki, Suomen Yhdyspankki Oy, Postipankki Oy sekä osuuspankkiryhmä (OKL). Valtioneuvosto teki päätöksen myynnistä 22.10.1993. Pankin myyntihinta oli 5.6 mrd. markkaa.

Myyntisopimuksessa Suomen Säästöpankin terve liiketoiminta eli noin 50 mrd. markan talletuskanta ja karkeasti vastaava määrä luottoja siirrettiin konsortion pankeille. Ongelmaomaisuus ja kiinteistöomaisuus siirrettiin valtion omistamaan Omaisuudenhoitoyhtiö Arsenal Oy:hyn, jonka rahoittamiseen ostajapankit sitoutuivat. Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin asema ei kaupassa muuttunut. Suomen Pankki piti Suomen Säästöpankin myyntiä useista näkökulmista perusteltuna. Toisaalta pankin arvon ja kauppahinnan määrittämiseen liittyi Suomen Pankin mielestä ongelmia.

STS-Pankin ja Kansallis-Osake-Pankin välisestä fuusiosopimuksesta jouduttiin osa neuvottelemaan vuoden 1993 alkupuolella uudestaan, kun eduskunta ei tammikuussa 1993 hyväksynyt vakuusrahastolain muuttamista siten, että Valtion vakuusrahasto olisi voinut omistaa omaisuudenhoitoyhtiöitä. Uusien neuvottelujen tuloksena STS-Pankin noin 3.3 mrd. markan ongelmasaamiset jäivät STS-Pankkiin, ja sen muu vielä Kansallis-Osake-Pankkiin siirtämätön liiketoiminta siirrettiin STS-Pankin perustamaan tytäryhtiöön, joka myytiin 1.7.1993 Kansallis-Osake-Pankille. STS-Pankin ongelmasaamisten luottotappioista ja hoitokuluista 90 % jäi Valtion vakuusrahaston ja 10 % Kansallis-Osake-Pankin vastattavaksi. Järjestelyssä STS-Pankin nimi muutettiin Siltapankki Oy:ksi.

Vuonna 1993 valtioneuvosto teki Valtion vakuusrahaston esityksestä myös periaatepäätökset takausten myöntämisestä Kansallis-Osake-Pankille ja Suomen Yhdyspankille oman pääoman hankkimiseksi sekä Osuuspankkien Vakuusrahastolle sen nostamien luottojen koronmaksuun. Myönnettyjen takausten yhteismäärä oli vajaat 4 mrd. markkaa, mutta ne eivät johtaneet yksittäisten takauksopimusten allekirjoitukseen vuoden 1993 aikana.

Pankkituki 1991—1993, milj. markkaa

	Suomen Pankki	Valtioneuvosto			Valtion vakuusrahasto			Yhteensä			
		Valtion pääoma-sijoitus	Pääoma-todistus	Osake-pääoma	Takaus-takuu	Laina	Vastuu-debentuurilaina		Pääoma-todistus	Osake-pääoma	Siirto ⁴
1991 SKOP	4 330 ¹									4 330	
1992 SKOP	9 444 ²	580						1 500	1 000	12 524	
SSP	1 094					1 400		7 100	2 900	12 494	
Muut säästöpankit	160									160	
Säästöpankkien Vakuusrahasto OKO	422				500					500	
Osuuspankit	1 108									1 108	
PSP	903									903	
SYP/Unitas	1 749									1 749	
KOP	1 726									1 726	
STS	170									170	
1993 SKOP	-2 722 ³		350						1 200	-1 172	
STS/											
Siltapankki	-170							3 036		2 866	
SSP			750	250				950	150	2 100	
SSP:n myynti ...	-1 094		-750					-3 756		-5 600	
OHY											
Arsenal Oy				3 442					1 558	5 000	
Säästöpankkien Vakuusrahasto Siirto ⁴ VVR:lle .											
						-345				-345	
									-357	-357	
Maksettu tuki/											
31.12.1993	11 052	6 648	350	3 692		155	1 400	10 030	5 608	-357	38 578
1992 Takaukset, josta OH-yhtiöt	600										600
1993 Takaukset/takuut, josta OH-yhtiöt	-100										-100
KOP										1 800 ⁵	1 800
SYP/Unitas										1 000 ⁵	1 000
OVR										900 ⁶	900
OHY											
Arsenal Oy										38 000 ⁷	38 000
SKOP										300	300
Pankkituki-sitoumukset	11 552	6 648	350	3 692	42 000	155	1 400	10 030	5 608	-357	81 078
1993 Muu valtion pankkiriski ⁸											
KOP										1 001	1 001
SYP/Unitas										445	445
Osuuspankit									700		700
Yhteensä	11 552	6 648	350	5 138	42 000	155	1 400	10 730	5 608	-357	83 224

¹ Osakepääoma 2 000 milj. markkaa, akordi 1 900 milj. markkaa, josta SKOP antoi 1 500 milj. markan velan anteeksi Oy Tampella Ab:lle, omaisuudenhoitoyhtiöiden omat pääomat 400 milj. markkaa, muut erät 30 milj. markkaa.

² SKOP:n kiinteistö- ja osakeomistusten siirto omaisuudenhoitoyhtiöihin 9 752 milj. markkaa ja laina SKOP:lle 1 500 milj. markkaa, joista on vähennetty takaisinmaksuina 1 808 milj. markkaa; viimeksi mainitusta SKOP:n osakkeiden ja pääomatodistusten myynnistä saatu kauppahinta 1 500 milj. markkaa.

³ Takaisinmaksut eli omaisuudenhoitoyhtiöiden lainojen lyhennykset ja pääoman palautus.

⁴ Liikepankkien ja Postipankki Oy:n vakuusrahasto siirtänyt Valtion vakuusrahastolle.

⁵ Periaatepäätös.

⁶ Periaatepäätös korkotakauksesta.

⁷ Alustava arvio valtion takaussitoumuksista vuoden 1994 lopussa.

⁸ SSP:n myynnistä maksuksi saadut pankkien osakkeet ja pääomatodistukset.

Pankkien taseet supistuivat edelleen, ja pankkien toiminnan rationalisointi jatkuu

Pankkien yhteenlaskettu tase supistui hieman edellisvuotisesta. Taseen pienenemiseen vaikutti ennen kaikkea pankkien luotonannon supistuminen. Tämä puolestaan oli seurausta sekä luottojen vähäisestä kysynnästä että tarjontapuolella pankkien kiristyneistä vakuusvaatimuksista ja pyrkimyksistä ylläpitää ja parantaa luottotapioiden vuoksi heikentynyttä vakavaraisuutta.

Pyrkimys markkinaehtoisuuteen luottojen hinnoittelussa jatkui edelleen. Pankkien myöntämistä uusista luotoista peruskorkoon sidottiin enää lähinnä vain aikaisempiin asuntosäästöosapimuksiin perustuvat luotot. Peruskorkosidonnaisten luottojen osuus supistui siten entisestään vuoden 1993 aikana. Vuoden lopussa peruskorkosidonnaisten luottojen osuus koko lainakanasta oli kuitenkin vielä noin 36 %. Lyhyiden korkojen verrattain nopean laskun myötä heliborsidonnaisten luottojen osuus kasvoi ja pitkiin viitekorkoihin sidotut luotot vähenivät. Osaltaan tähän vaikutti myös pitkiin viitekorkoihin sidotujen vanhojen asuntoluottojen muuttaminen asiakkaille edullisemmiksi heliborsidonnaisiksi luotoiksi.

Korkoriskiään pienentääkseen pankit ovat lisääntyvästi siirtyneet käyttämään omia viitekorkoja sekä talletusten että luottojen hinnoittelussa. Pankkien markkatalletuskannasta omiin viitekorkoihin sidottujen talletusten osuus kasvoi heliborsidonnaisten ja kiinteäkorkoisten talletusten osuuden supistuessa jonkin verran. Peruskorkosidonnaisten talletusten osuuden kasvu johtui ennen kaikkea 36 kuukauden verottomien määräaikaistalletusten kasvusta. Näitä talletuksia oli mahdollista tehdä enää vuoden 1993 aikana. Elokuussa tapahtunut peruskorkosidonnaisten talletusten selvä kasvu ja tuloverolain mukaisten verottomien käyttötilien osuuden vastaava supistuminen johtui siitä, että eräät pankit siirsivät verottomat käyttötilit peruskorkosidonnaisiksi.

Pankkien markkavarainkäytön ja -hankinnan keskikorkojen välinen erotus eli korkomarginaali kasvoi selvästi vuoden aikana. Pankit eivät siten siirtäneet markkinakorkojen laskua kokonaan uusien luottojen korkoihin, vaan käyttivät osan korkojen laskusta korkomarginaalinsa laajentamiseen.

Kun pankkien kannattavuus on viime vuosina merkittävästi heikentynyt, on niiden toiminnan tehostuminen tullut entistä tärkeämmäksi. Pan-

kit ovatkin viime vuosina selvästi purkaneet kapasiteettiaan. Pankkikonttoreiden lukumäärä on supistunut vuodesta 1989 lähtien noin neljänneksen ja henkilökunnan määrä noin kolmanneksen.

Arvopaperimarkkinoiden merkitys kasvoi ja niiden toimintaedellytyksiä kehitettiin

Rahoitusmarkkinoiden rakennemuutos jatkui vuoden aikana. Arvopaperimarkkinat kasvoivat voimakkaasti, ja tämän vuoksi arvopapereiden osuus rahoitusvaateista lisääntyi ja pankkitalle-tusten suhteellinen merkitys väheni.

Arvopapereiden suosioon sijoituskohteena ovat taloudellisten markkinoiden muuttumisen lisäksi vaikuttaneet markkinoiden nopea tekninen ja lainsäädännöllinen kehitys sekä kotimaisten arvopaperimarkkinoiden avautuminen ulkomaisille sijoittajille, mikä joukkovelkakirjamarkkinoiden osalta tapahtui jo vuonna 1991. Joukkovelkakirjalainojen tarjontaa puolestaan lisäsi erityisesti valtion suuren budjettialijäämän rahoitus-tarve.

Joukkovelkakirjamarkkinat kasvoivat nopeasti

Pörssissä noteerattujen joukkovelkakirjojen kanta kasvoi voimakkaasti vuoden aikana. Kasvu johtui pääosin valtion lainanottotarpeen kasvusta. Vuoden 1993 aikana valtio emitti obligatiomarkkinoille uusia lainoja 36.5 mrd. markan arvosta ja markkamääräisten valtion obligatioiden kanta kasvoi vajaat 30 mrd. markkaa eli lähes 70 %. Obligatioiden houkuttelevuutta lisäsivät odotukset korkotason laskusta.

Korkojen voimakkaan laskun seurauksena myös yritykset ryhtyivät laskemaan uudelleen liikkeeseen joukkovelkakirjalainoja. Yritysten pörssinoteerattujen lainojen kannan kasvu oli kuitenkin varsin hidasta. Rahoitussektorin joukkovelkakirjaemissiot sen sijaan vähenivät vuoden aikana. Syynä tähän olivat mm. pankkien tappiolliset tulokset, jotka vähensivät sijoittajien mielenkiintoa rahoitussektorin emissioihin.

Kaikkiaan uusia joukkovelkakirjalainoja laskettiin vuoden aikana liikkeeseen noin 62 mrd. markan arvosta.

Ulkomaiset sijoittajat ostivat vuoden aikana markkamääräisiä joukkovelkakirjalainoja nettomääräisesti 3.5 mrd. markalla. Näitä lainoja oli ulkomaisten sijoittajien hallussa vuoden lopussa lähes 24 mrd. markkaa vastaava määrä. Ulko-

maisten sijoittajien kiinnostus markkamääräisiin joukkovelkakirjalainoihin paransi erityisesti valtion mahdollisuuksia ottaa lainaa markkamarkkinoilta.

Viitelainojen päämarkkinatakaajajärjestelmä lisäsi kaupankäyntiä

Valtio ottaa nykyisin markkamääräistä velkaa pääosin sarjaobligatioiden avulla. Näiden paperien jälkimarkkinoiden kehittämiseksi valtiokonttori ja Suomen Pankki aloittivat elokuussa 1992 ns. valtion viitelainojen päämarkkinatakaajajärjestelmän (primary dealer -järjestelmä) viiden heliborpankin (KOP, OKO, PSP, SKOP ja SYP) kanssa. Vuoden 1993 toukokuun alusta valtiokonttori ja Suomen Pankki hyväksyivät uudeksi päämarkkinatakaajaksi arvopaperinvälitysliike Evli Oy:n (1.12.1993 alkaen Evli Rahamarkkinat Oy) ja lokakuun alusta tanskalaisen Unibankin arvopaperinvälitystä harjoittavan tytäryhtiön Unibörs Securitiesin. Järjestelmä on siten avattu sekä pankkijärjestelmän ulkopuolelle että ulkomaille.

Järjestelmä perustuu kahteen eri sopimukseen. Valtiokonttorin kanssa solmimassaan sopimuksessa päämarkkinatakaajat sitoutuvat osallistumaan valtion lainojen emissiohuutokauppoihin ja ylläpitämään jälkimarkkinoita. Suomen Pankin ja päämarkkinatakaajien välillä allekirjoitettu sopimus sisältää markkinatakaajien käyttäytymissäännöt valtion viitelainojen jälkimarkkinoilla. Käyttäytymissäännöt koskevat kaupankäyntiin liittyviä teknisiä yksityiskohtia; Suomen Pankki valvoo sääntöjen noudattamista.

Suomen Pankki on pyrkinyt erityisesti edistämään päämarkkinatakaajien toimintamahdollisuuksia ja kehittänyt markkinoille uusia välineitä päämarkkinatakaajien likviditeetin hallintaan. Kesäkuun 15. päivänä Suomen Pankki ilmoitti kaupankäyntiä edistävästä toimenpiteistä. Suomen Pankki päätti tuolloin aloittaa päämarkkinatakaajien kanssa viikoittaiset repo-huutokaupat, joiden tavoitteena on helpottaa päämarkkinatakaajien kaupintasalkun rahoitusta. Kauppaa käydään valtion liikkeeseen laskemilla viitelainoilla, valtion velkasitoumuksilla sekä Suomen Pankin liikkeeseen laskemilla sijoitustodistuksilla.

Suomen Pankki ilmoitti lisäksi, että se voi harkintansa mukaan myöntää päämarkkinatakaajalle mahdollisuuden päivänsisäiseen luottoon, jolle sen saaja antaa vakuuden. Suomen Pankki ilmoitti myös olevansa harkintansa mukaan val-

mis poikkeuksellisissa tilanteissa antamaan vakuudellista erityisrahoitusta niille arvopaperinvälittäjille, jotka toimivat päämarkkinatakaajina, mutta eivät ole pankkeja. Edellä mainituilla toimenpiteillä Suomen Pankki pyrki parantamaan kilpailua ja arvopaperinvälittäjien toimintaedellytyksiä joukkovelkakirjamarkkinoilla.

Päämarkkinatakaajajärjestelmä mahdollisti valtion joukkovelkakirjojen kaupankäynnin moninkertaistumisen vuoden aikana. Kaupankäynnin lisääntymisen myötä kauppajien koko suureni, osto- ja myyntinoteerauksien erot pienenivät ja ulkomaisten sijoittajien mielenkiinto lisääntyi. Vuoden 1993 lopussa viitelainoja oli viisi, ja niiden yhteenlaskettu kanta oli 41 mrd. markkaa.

Valtion joukkovelkakirjamarkkinoiden kehittäminen sekä jälkimarkkinoiden nopea kasvu ja hinnoittelun tehostuminen paransivat osaltaan suomalaisten joukkovelkakirjalainojen kansainvälistä markkinoitavuutta.

Osakkeiden hinnat nousivat nopeasti

Suomalaisten osakkeiden kysyntä vilkastui vuoden aikana merkittävästi. Osakemarkkinoiden nousun taustalla olivat korkojen aleneminen ja parantuneet taloudelliset odotukset erityisesti vientiyrityksissä. Muita osakkeiden kysyntää ja markkinoiden likviditeettiä lisääviä tekijöitä olivat mm. pääomatulojen verouudistus, ulkomaisia portfoliosijoituksia koskevien rajoitusten poistaminen vuoden 1993 alusta lähtien sekä leimaveron poistaminen osakekaupoilta vuonna 1992.

Tammikuun alussa voimaan tullut pääomatulojen verotuksen uudistus selkeytti ja kevensi merkittävästi osakesijoittajien verotusta. Pääomatuloihin sovelletaan uudistuksen jälkeen 25 prosentin verokantaa entisen marginaaliverokannan ja omistusaikaan sidottujen veronhuojennusten sijaan. Nämä muutokset lisäsivät erityisesti kotitalouksien kiinnostusta osakesäästämistä kohtaan.

Kotitalouksien sijoitukset kanavoituivat pörssiin entistä enemmän sijoitusrahastojen kautta. Suomalaiset sijoitusrahastot kasvoivatkin vuoden 1992 lopun vajaan 600 milj. markasta vuoden 1993 loppuun mennessä 3.5 mrd. markkaan. Sijoitusrahastoista näyttää muodostuvan uusi keskiuuri sijoittajaryhmä sekä osake- että joukkovelkakirjamarkkinoille, mikä parantaa markkinoiden likviditeettiä edelleen.

Lisääntyneen kysynnän seurauksena Helsingin Arvopaperipörssin yleisindeksi nousi tammijoulukuussa 91 % ja osakevaihto nousi runsaaseen 45 mrd. markkaan. Jälkimarkkinoiden voimakkaan kasvun ohella myös osake-emissioita oli runsaasti, noin 10 mrd. markan arvosta. Tästä pankkien osuus oli runsaat 40 %, mikä johtui siitä, että pankit pyrkivät parantamaan vakavaraisuuttaan kotimaahan ja ulkomaille suunnatuilla aneilla. Myös useat vientiyritykset paransivat rahoitusrakennettaan osakeanneilla, joita suunnattiin sekä kotimaisille että ulkomaisille sijoittajille.

Arvopaperimarkkinoiden edelleen kehittämistä selvitettiin

Vuoden 1993 tammikuussa valtiovarainministeriö asetti arvopaperimarkkinoiden edelleen kehittämistä selvittämään arvopaperimarkkinoiden seuranta- ja kehitystyöryhmän. Työryhmän tehtävä päättyy vuoden 1995 lopussa. Työryhmän tehtävänä on yhteensovittaa rahoitusmarkkinoita valvovien ja läheltä seuraavien viranomaisten näkemyksiä arvopaperimarkkinoiden kehittämiseksi, erityisesti arvo-osuusjärjestelmän ja velkakirjamarkkinoiden toiminnan ja valvonnan kannalta. Työryhmässä on edustajia arvo-osuusyhdistyksestä, oikeusministeriöstä, valtiovarainministeriöstä, kauppa- ja teollisuusministeriöstä, rahoitustarkastuksesta, valtiokonttorista sekä Suomen Pankista.

Lokakuussa 1993 perustettiin lisäksi Suomen arvopaperimarkkinoille osallistuvien pankkien, pankkiiriliikkeiden ja liikkeeseenlaskijoiden sekä valtiokonttorin ja Suomen Pankin toimesta arvo-osuusjärjestelmän kehittämistyöryhmä. Työn tavoitteeksi asetettiin mm. arvo-osuusjärjestelmän rakenteiden selkeyttäminen ja keskeisten arvopaperien liittäminen arvo-osuusjärjestelmään. Työryhmän tulee laatia ehdotus uuden kansallisen arvopaperikeskuksen toteutustavasta ottaen huomioon valtiovarainministeriön asettaman arvopaperimarkkinoiden seuranta- ja kehittämistyöryhmän kannanotot ja markkinaosapuolten näkemykset. Tavoitteena on siten Helsingin Rahamarkkinakeskus Oy:n, Suomen Osakekeskusrekisteri Osuuskunnan sekä Helsingin Arvopaperipörssin selvitystoiminnan toimintojen yhdistäminen. Lisäksi tulee selvittää, mitkä arvo-osuusyhdistyksen tehtävistä olisi tarkoituksenmukaista siirtää toteutettavan keskuksen hoidettaviksi.

ETA-sopimus vaikutti rahoitusmarkkinoihin

Euroopan yhteisö (EY) ja sen jäsenmaat ja Euroopan vapaakauppaliiton (Efta) jäsenmaat allekirjoittivat toukokuun 2. päivänä 1992 sopimuksen Euroopan talousalueen (ETA) perustamisesta. Sopimus on tullut voimaan tammikuun 1. päivänä 1994. Euroopan unioniin kuuluvien maiden lisäksi sopimuksessa ovat tällä hetkellä mukana Efta-maista Islanti, Itävalta, Norja, Ruotsi ja Suomi.

Sopimuksen tavoitteena on sellaisen yhdenmukaisen Euroopan talousalueen luominen, joka edistää sopimuspuolten kaupan ja taloudellisten suhteiden jatkuva ja tasapainoista vahvistumista yhdenvertaisten kilpailuedellytysten pohjalta. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi sopimus sisältää mm. pääomien sekä rahoituspalveluiden vapaan liikkuvuuden. Samalla Euroopan unionin kilpailu- ja valtiontukisäännökset ulotetaan koko talousalueelle.

ETA-sopimuksen voimaantuloon liittyen Suomessa on tullut vuoden 1994 alusta lähtien voimaan huomattava määrä uutta lainsäädäntöä ja lakimuutoksia, joilla Suomen lainsäädäntö on saatettu vastaamaan ETA-sopimuksen ja sen liitteinä olevien EY:n direktiivien sisältöä.

ETA-sopimuksen vaikutukset rahoituslaitoksia koskevaan lainsäädäntöön

ETA-sopimuksen voimaantulon myötä on tullut voimaan uusi luottolaitosten toimintaa säätelevä laki. Laki korvaa vuoden 1991 alussa voimaan tulleen lain talletuspankkien toiminnasta ja vuoden 1992 alussa voimaan tulleen rahoitustoimintalain. Laki yhdenmukaistaa luottolaitoksia koskevat säännökset ETA-sopimuksen edellyttämällä tavalla EY:n luottolaitosten toimintaa koskevien direktiivien kanssa. Laki koskee soveltamisalansa mukaan liiketoimintaa, jossa ammattimaisesti hankitaan talletuksia tai muita takaisin maksettavia varoja yleisöltä ja jossa tarjotaan omaan lukuun luottoja ja muuta niihin verrattavaa rahoitusta.

Laki luottolaitostoiminnasta sisältää palvelujen vapaan tarjonnan ja yhden toimiluvan periaatteet. Palvelujen vapaan tarjonnan periaatteen mukaan suomalaisilla luottolaitoksilla on oikeus tarjota toimilupansa mukaisia palveluja joko suoraan rajan yli tai perustamalla sivukonttoreita ETA-alueelle. Yhden toimiluvan periaatteen mukaan sivukonttorin perustaminen toisen

ETA-valtion alueelle ei enää vaadi toimilupaa maassa, johon sivukonttori on tarkoitus perustaa, vaan pelkkä rahoitustarkastuksen ilmoitus perustamisesta vastaanottavan valtion vastaaville viranomaisille riittää.

ETA-sopimuksen voimaantulo merkitsee lisäksi sitä, että päävastuu luottolaitoksen ja sen ulkomaisten sivukonttoreiden valvonnassa on kotimaan valvontaviranomaisilla. Tämä periaate edellyttää tietojen vaihtoa ja tehokasta yhteistyötä eri maiden valvontaviranomaisten välillä.

Toisin kuin aikaisemmat lait uusi laki sisältää asiakasriskejä koskevia rajoituksia ja ns. omistajakontrollijärjestelmää koskevia säännöksiä. Lisäksi se lieventää luottolaitosten omistusta muissa yrityksissä koskevia säännöksiä ja tiukentaa vakavaraisuussäännöksiä sekä uudistaa luottolaitosten tasetta ja tuloslaskelmaa koskevia säännöksiä.

Lain mukaan luottolaitoksen suuret asiakasriskit yhdelle asiakkaalle saavat olla enintään 25 % luottolaitoksen omista varoista. Asiakasriskiä laskettaessa mukaan luetaan asiakkaalta olevat saamiset ja asiakkaan arvopapereihin tehdyt sijoitukset samoin kuin asiakkaan kanssa tehdyt taseen ulkopuoliset sitoumukset. Suurella asiakasriskillä tarkoitetaan yhdeltä asiakkaalta olevia saamia ja sijoituksia, jotka ovat vähintään 10 % luottolaitoksen omista varoista. Suurten asiakasriskien yhteenlaskettu määrä saa lain mukaan lisäksi olla enintään kahdeksan kertaa luottolaitoksen omien varojen määrän suuruinen.

Asiakasriskejä koskevat säännökset merkitsevät suomalaisille luottolaitoksille huomattavaa säännösten kiristymistä. Luottolaitosten sopeutumista varten laissa on siirtymäsäännökset, joiden mukaan luottolaitosten on vuoden 2001 loppuun mennessä täytettävä asetetut vaatimukset. Pienille luottolaitoksille sopeutumisaikaa on annettu aina vuoden 2006 loppuun. Pienellä luottolaitoksella tarkoitetaan luottolaitosta, jonka omat varat ovat enintään 7 milj. ecua eli noin 45 milj. markkaa. Sopeutumissäännöksiin sisältyy siirtymäaikana lievennyksiä.

Toinen lain sisältämä merkittävä uudistus koskee ilmoitusvelvollisuutta hankittaessa luottolaitosten osakkeita ja osuuksia (ns. omistajakontrollisäännös). Kun joku hankkii luottolaitoksesta osuuden, joka on vähintään 10 % sen osakkeiden tai osuuspääomasta tai 10 % sen osakkeiden tai osuuksien äänivallasta, on tästä ilmoitettava etukäteen rahoitustarkastukselle. Samoin on ilmoitettava, jos tätä osuutta lisätään siten, että se

kasvaa vähintään 20, 33 tai 50 prosenttiin osakkeiden tai osuuspääomasta tai jos luottolaitoksesta tulee tytäryritys. Ilmoitus on tehtävä myös silloin, kun omistusosuus laskee alle mainittujen osuuksien. Rahoitustarkastus voi kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta vastustaa osuuden hankintaa, jos on ilmeistä, että osuuden omistus haittaisi luottolaitoksen varovaisten ja terveiden liikeperiaatteiden mukaista toimintaa. Jos osakkeita kuitenkin hankitaan rahoitustarkastuksen vastustuksesta huolimatta, se voi kieltää omistukseen liittyvän äänivallan käytön.

Luottolaitosten omistusrajoituksia muissa kuin luotto- ja rahoitustoimintaa harjoittavissa yrityksissä muutettiin uudessa laissa. Aikaisemmassa lainsäädännössä talletuspankkien ja muiden luottolaitosten mahdollisuus sijoittaa elinkeinotoimintaa harjoittavien yhteisöjen osakkeisiin ja osuuksiin rajoitettiin 10 prosenttiin sijoituskohteen osakkeista, osuuksista tai äänivallasta. Luottolaitostoimintalaissa tämä säännös on poistettu. Luottolaitosten sijoituksia elinkeinotoimintaa harjoittaviin yhteisöihin rajoittaa kuitenkin EY:n toisen pankkidirektiivin mukainen säännös, jonka mukaan luottolaitos saa omistaa yli 10 prosentin suuruisia omistusosuuksia yhdessä muuta kuin luottolaitos- ja rahoitustoimintaa harjoittavassa yhteisössä enintään määrän, joka vastaa 15 % luottolaitoksen omista varoista. Yhteensä tällaisten omistusten määrä saa olla enintään 60 % luottolaitoksen omista varoista.

Laki sisältää lisäksi luottolaitosten vakavaraisuutta kiristäviä säännöksiä. Uusien vakavaraisuussäännösten mukaan arvonnkorotusrahoitot luetaan toisin kuin aikaisemmassa lainsäädännössä toissijaisiin omiin varoihin. Uusissa säännöksissä myös omista varoista tehtävät vähennykset ulotetaan koskemaan aikaisempaa pienempiä omistuksia. Saamisten riskiryhmittelyssä vakavaraisuusastetta kiristävä säännös on luottovakuutettujen saamisten siirtyminen toisesta riskiryhmästä neljanteen riskiryhmään. Säännös lisää erityisesti osuus- ja säästöpankkien oman pääoman tarvetta. Niille pankeille, jotka eivät lain voimaan tullessa täyttäneet siinä asetettua vakavaraisuusvaatimusta, on laissa annettu siirtymäaikaa 1. päivään tammikuuta 1995.

Ulkomaisten luotto- ja rahoituslaitoksen toimintaa Suomessa säätelevä laki tuli myös voimaan vuoden 1994 alussa. Laki sisältää ulkomaisten luottolaitosten sivukonttoreiden perustamista koskevat säännökset. Lain mukaan vain ETA-alueen ulkopuolisesta valtiosta tuleva luottolaitos tarvitsee erillisen luvan perustaessaan si-

vukonttorin Suomeen. ETA-alueelta tuleva luottolaitos sen sijaan ei lupaa tarvitse, vaan pelkkä ilmoitus perustamisesta riittää. ETA-valtiosta oleva luottolaitos voi lisäksi tarjota palvelujaan Suomessa ilman täällä sijaitsevaa toimipaikkaa.

Vuoden 1993 alussa tuli lisäksi voimaan kirjanpitolain muutos, jota sovelletaan myös luotto- ja rahoituslaitoksiin, vaikka luottolaitoksia koskevat erityissäännökset sisältyvät lakiin luottolaitostoiminnasta. Muutoksessa yritysten tilinpäätössäännöksiä yhdenmukaistettiin lähinnä EY:n neljännen ja seitsemännen yhtiöoikeudellisen direktiivin säännösten kanssa. Keskeisiä muutoksia laissa olivat mm. siirtyminen suunnitelman mukaisiin poistoihin, varauksia koskevien käsitteiden selkiennyttäminen sekä konsernitiilinpäätöstä koskevien säännösten lisääminen kirjanpitolakiin. Lisäksi lakiin sisällytettiin säännös, jonka mukaan tilinpäätöksen tulee antaa kirjanpitovelvollisen taloudellisesta asemasta riittävät ja oikeat tiedot.

Laki ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta ja laki ulkomailla asuvien ja ulkomaisten yhteisöjen kiinteistöhankintojen valvonnasta tulivat voimaan jo vuoden 1993 alussa. Samalla kumottiin vuoden 1939 ns. rajoituslaki. Näihin lainmuutoksiin liittyen kumottiin myös ulkomaalaisomistusta rajoittaneet säännökset laissa ulkomaalaisen oikeudesta omistaa suomalaisen luottolaitoksen osakkeita ja harjoittaa pankkitoimintaa Suomessa.

ETA-sopimuksen vaikutukset arvopaperimarkkinalainsäädäntöön

ETA-sopimuksen voimaantulon myötä on muutettu mm. arvopaperimarkkinalakia ja sijoitusrahastolakia. Arvopaperimarkkinalakia muutettiin vuoden 1994 alusta lähtien siten, että arvopapereiden liikkeeseenlaskijoiden tiedonantovelvollisuutta laajennettiin ja velvollisuus laatia tarjousesite ulotettiin koskemaan myös vieraaseen pääomaan kohdistuvien arvopapereiden liikkeenlaskua. Käsite ”sisäpiirintieto” laajennettiin muutoksessa koskemaan myös arvopaperia koskevaa tietoa. Lisäksi markkinoilla toimivilla on lainmuutoksen mukaan oikeus saattaa pörssin kielteinen listalleottopäätös ja päätös listalta poistamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi. Edelleen lakia muutettiin siten, että arvopaperi voi olla usean suomalaisen arvopaperipörssin listalla samanaikaisesti. Edellä mainittujen muutosten yhteydessä laki obligaatio- ja debenturi-

lainoista sekä muista joukkovelkakirjalainoista kumottiin. Joukkovelkakirjalainoista koskevat säännökset sisältyvät uudessa lainsäädännössä ensisijaisesti arvopaperimarkkinalakiin ja velkakirjalakiin.

Sijoitusrahastolaissa keskeisimpiä muutoksia oli sijoitustoimintaa koskevien rajoitusten väljentäminen siten, että rahasto voi sijoittaa varojaan aikaisempaa vapaammin kotimaisten arvopapereiden lisäksi julkisen kaupankäynnin kohteena oleviin ulkomaisiin arvopapereihin. Sijoitusrahasto voi lainmuutoksen mukaan sijoittaa rahoitustarkastuksen määräämin ehdoin myös johdannaispimuksiin.

Koska ETA-sopimus velvoittaa Suomen saattamaan myös sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen Euroopan yhteisöissä hyväksyttävän lainsäädännön voimaan, asetti valtiovarainministeriö tähän liittyen vuoden 1993 maaliskuussa työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin valmistella Euroopan talousaluetta koskevan sopimuksen johdosta tarpeelliset ehdotukset arvopaperinvälitystä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Työssä on mm. otettava huomioon Euroopan yhteisön sijoituspalvelujen tarjoamista sekä sijoituspalveluja tarjoavien yritysten ja luottolaitosten pääoman riittävyttä koskevat direktiivit. Työryhmän tulee lisäksi laatia sellaisia lakiehdotuksia, joita kotimaisten arvopaperimarkkinoiden kehittäminen muutoin edellyttää. Työryhmän määräaika päättyy vuoden 1994 toukokuun loppussa.

Pääomatulojen verotus ja yritysverotus uudistuivat

Vuoden 1993 alussa tuli voimaan uusi tuloverolaki, joka korvasi entisen tulo- ja varallisuusverolain tuloverotusta koskevat osat. Pääomatulojen verokanta asetettiin uudistuksessa 25 prosenttiin. Myös yhteisöverokannaksi asetettiin sama 25 %.

Uudistuksessa lähdeveron alaisten korkotulojen verokantaa nostetaan 25 prosenttiin asteittain siten, että vero on 25 % vuoden 1994 alusta. Vuoden 1993 alussa lähdevero nousi 20 prosenttiin. Laki korkotulon lähdeverosta tuli voimaan pysyvänä vuoden 1993 alusta. Käyttelytilit, joiden korko on enintään tuloverolaissa säädetyn suuruinen, ovat kuitenkin verosta vapaat. Korkojen voimakkaan laskun vuoksi myös tuloverolain mukaista käyttelytilien enimmäiskorkoa alennettiin vuoden aikana. Enimmäiskorko oli vuoden loppussa 2 %, kun se vuoden alussa oli 4.5 %.

Vuoden alussa tuli lisäksi voimaan elinkeinotulon verottamista koskevan lain muutos. Lainmuutoksella mm. supistettiin pankkien ja muiden yhteisöjen mahdollisuuksia tehdä varauksia. Pankit eivät enää vuoden 1992 jälkeen voi tehdä esimerkiksi vaihto- ja sijoitusomaisuuden arvostusvarauksia. Arvostusvaraukset korvaa kuitenkin vuoteen 1997 ulottuva erityinen siirtymävaraus.

Rahoitustarkastuksen uudelleenjärjestely toteutettiin

Usean vuoden valmistelutyön jälkeen rahoitustarkastuksen uudelleenjärjestely toteutettiin lokakuussa. Laki rahoitustarkastuksesta annettiin 11. päivänä kesäkuuta 1993, ja laki tuli voimaan 1. päivänä lokakuuta.

Lakiuudistuksessa pankkitarkastusvirasto lakkautettiin ja samalla perustettiin uusi rahoitustarkastus, jolle pankkitarkastusviraston tehtävät siirrettiin. Rahoitustarkastus toimii Suomen Pankin yhteydessä. Sillä on kuitenkin oma päätöksenteko-organisaatio. Rahoitustarkastuksen johtokuntaan kuuluu rahoitustarkastuksen johtaja ja kaksi muuta jäsentä. Rahoitustarkastuksen johtajan nimittää tasavallan presidentti eduskunnan pankkivaltuutettujen esityksestä. Pankkivaltuutetut nimittävät muut jäsenet ja heille henkilökohtaiset varajäsenet Suomen Pankin ja valtiovarainministeriön esityksestä kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Pankkivaltuutetut nimittävät lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön ehdotuksen perusteella johtokuntaan lisäjäsenten ja hänelle henkilökohtaisen varajäsenen käsittelemään johtokunnassa rahoitustarkastuksen ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyötä sellaisen konsernin valvonnassa, johon kuuluvat sekä talletuspankki tai luottolaitos että vakuutusyhtiö. Pankkivaltuutetut määräävät johtokunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tehtäviinsä.

Rahoitustarkastuksen johtokunnan tulee mm. vahvistaa rahoitustarkastukselle valvontaa koskevat ohjeet asioissa, jotka ovat merkittäviä tai periaatteellisia ja laajakantoisia valvonnan kannalta tai joilla muuten on yleistä merkitystä. Ohjeita vahvistaessaan johtokunnan on otettava huomioon yleisohjeet, jotka Suomen Pankin johtokunta on antanut rahoitusmarkkinoille niiden vakauden ylläpitämiseksi. Rahoitustarkastuksen johtokunnan tehtäviin kuuluu lisäksi mm. vahvistaa ne valvottaville annettavat mää-

räykset ja ohjeet, joita se ei ole siirtänyt johtajan vahvistettaviksi, samoin kuin huolehtia rahoitusmarkkinoita valvovien viranomaisten yhteistyön kehittämisestä.

Rahoitustarkastuksen valvonnan piiriin kuuluvia yhteisöjä ovat muun muassa talletuspankit ja muut luottolaitokset, talletuspankkien vakuusrahasotot, muut kuin ETA-maista tulevien ulkomaisten luottolaitosten sivukonttorit, rahastoyhtiöt, arvopaperinvälitysliikkeet, arvopaperipörssit, arvopaperinvälittäjien yhteisöt, optioyhteisöt ja johdannaismarkkinoilla toimivat markkinatakaajat, meklarit sekä arvo-osuusyhdistys ja osakekeskusrekisteriä hoitava osuus-kunta.

Rahoitustarkastus suorittaa tehtävänsä valvomalla, että valvottavat toimivat lakien, asetusten, viranomaisten antamien määräysten ja ohjeiden sekä yhtiöjärjestyksensä ja sääntöjensä mukaisesti. Rahoitustarkastus antaa lisäksi määräyksiä ja tarpeellisia ohjeita valvottaville, niiden yhteenliittymille ja muille rahoitusmarkkinoilla toimiville. Rahoitustarkastuksen tehtäviin kuuluvat lisäksi valvottavien tarkastukset. Rahoitustarkastuksen on lain mukaan myös seurattava rahoitusmarkkinoita ja tehtävä esityksiä kulloinkin vaadittaviksi toimenpiteiksi. Lain mukaan rahoitustarkastuksen päätöksistä voi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Uudistuksen tavoitteena on rahoitusmarkkinoiden valvonnan tehostaminen ja valvontaviranomaisten välisen yhteistyön tiivistäminen.

Suomen Pankin ohjesääntöä muutettiin ja asetettiin komitea selvittämään Suomen Pankin asemaa

Suomen Pankin ohjesääntöön lisättiin 30.6.1993 voimaan tulleella lainmuutoksella pykälä 1a, jossa annettiin Suomen Pankille oikeus määrätä talletuspankki, luottolaitos ja ulkomaisen luottolaitoksen Suomessa toimiva sivukonttori pitämään Suomen Pankissa korotonta vähimmäisvarantoa.

Suomen Hallitusmuodon 73. §:n mukaan "Suomen Pankkia hoidetaan niin kuin siitä lailla säädetään". Rahoitustarkastuksen perustamisen yhteydessä tehdyissä lainmuutoksissa poistettiin nimike Suomen Pankin ohjesääntö ja korvattiin se nimikkeellä laki Suomen Pankista. Samalla lakiin Suomen Pankista tehtiin rahoitustarkastuksen uudelleen organisoinnista johtuvat sekä

rahoitustarkastuslain edellyttämät muutokset. Laki tuli voimaan 1.10.1993.

Helmikuussa valtioneuvosto asetti komitean, jonka tehtävänä on ehdottaa Suomen Pankin asemaa ja toimintaa koskeviin säädöksiin ne tarkistukset, joita aiheutuu Euroopan talousaluetta koskevan sopimuksen voimaantulosta. Lisäksi komitean tehtävänä on selvittää ETA-sopimuksen jälkeisestä mahdollisesta vaiheittain tapahtuvasta syvemmästä osallistumisesta Euroopan taloudelliseen yhdentymiseen aiheutuvat muutostarpeet. Komitean on toimeksiantonsa mukaan myös tehtävä muita tarpeelliseksi katsomiaan ehdotuksia lakiin Suomen Pankista ja siihen liittyvän säädösrakenteen uudistamisesta ja yksinkertaistamisesta. Komitean määräaika päättyy vuoden 1994 elokuun lopussa.

Valuuttalain voimassaoloa koskeva lainmuutos tuli voimaan 1.1.1994. Muutoksella valuuttalain voimassaoloa jatkettiin kahdella vuodella vuoden 1995 loppuun. Lain voimassaolon jatkamiseen vain kahdella vuodella päädyttiin sen vuoksi, että Suomen Pankin asemaa mm. valuuttasääntelyviranomaisena selvitetään edellä mainitussa komiteassa.

Maksujärjestelmät ja maksuvälinehuolto

Maksuliikkeen riskien hallintaa kehitettiin

Suomen maksujärjestelmien ytimen muodostaa keskuspankin reaaliaikainen sekkitilijärjestelmä, jossa pankkien välinen maksuliikenne selvitetään ja jonka kautta Suomen Pankin harjoittaman rahapolitiikan vaikutukset välittyvät talouteen. Maksujärjestelmän tehokas ja luotettava toiminta sekä maksujen peruuttamattomuus ovat vakaan taloudellisen toiminnan ja sen jatkuvuutta kohtaan tunnetun luottamuksen perustekijöitä.

Suomen Pankin sekkitilijärjestelmään kirjaantuvat mm. Suomen Pankin ja pankkien väliset tapahtumat sekä pankkien keskinäisten tapahtumien katteiden siirrot. Näiden lisäksi järjestelmässä hoidetaan pankkien maksuliikenneclearing ja erilaisten nettoutusjärjestelmien, kuten Helsingin Rahamarkkinakeskuksen ja Helsingin Arvopaperipörssin arvopaperikaupan selvitystoimintaan liittyvien katteiden siirrot.

Suomen Pankin pankeille pitämien sekkitilien käyttö pankkien välisten maksujen selvityksessä merkitsee, että yksityisen sektorin luottoriskit siirtyvät keskuspankin kannettaviksi siltä osin

kuin maksut toteutetaan Suomen Pankin tilinhaltijalle myöntämän vakuudettoman tilinylitysoikeuden tai maksuvalmiusluoton puitteissa. Maksuja välittävien pankkien maksuvalmius kaikissa tilanteissa on maksuliikkeen häiriöttömyyden edellytys. Maksuliikenteen aiheuttamien likviditeettivaihteluiden hoitamiseksi Suomen Pankki on myöntänyt keskeisimmille tilinhaltijoille oikeuden päivänsisäiseen luottoon ja lyhytaikaiseen maksuvalmiusluottoon. Turvaamalla maksuliikettä hoitavien pankkien maksuvalmius pyritään eliminoimaan järjestelmäriskit.

Vuoden 1993 aikana on kiinnitetty lisääntyvää huomiota maksujärjestelmäriskien hallintaan. Keskeisenä lähtökohtana on ollut keskuspankkirahoituksen liittyvän automatiikan vähentäminen rajoittamalla pankkien päivänsisäistä velkaantumismahdollisuutta ja asettamalla velkaantumiselle selkeät vakuusvaatimukset. Myös muut pitkän aikavälin tarpeet, kuten eri maiden maksujärjestelmien yhdenmukaistamistarve ja rahoituspalvelujen tarjonnan vapautuminen sääntelystä Euroopan talousalueella edellyttävät sopeutumista uusiin toimintaoloihin ja valvontaperiaatteisiin.

Päivänsisäistä velkaantumista rajoitettiin

Riskienhallinnan tehostamiseksi Suomen Pankki aloitti 1.3.1993 lähtien kokeilun, jossa tilinhaltijoiden velkaantumismahdollisuutta päivän sisällä rajoitettiin Suomen Pankin asettamalla tilinhaltijakohtaisella limiitillä. Limiittien asettamisella haluttiin kiinnittää huomiota maksuliikkeen riskeihin, kannustaa pankkeja hallitsemaan oman maksuvalmiutensa vaihteluita mahdollisimman tehokkaasti, vaikuttaa maksujen ajoituksen päivän aikana sekä rajoittaa keskuspankille syntyvää luottoriskiä.

Mikäli tilinhaltijan suorittama katteensierro johtaisi limiitin ylittymiseen, sekkitilijärjestelmä estää kirjauksen läpimenon. Tällöin tilinhaltijan on joko otettava yhteys keskuspankkiin ja anotava limiitin tilapäistä nostamista tai odotettava, kunnes tilille saapuu sen verran katetta, että maksu voidaan suorittaa ilman limiitin ylitystä.

Keskuspankkiluoton vakuusvaatimuksia täsmennettiin

Limiittien käyttöönoton yhteydessä päivänsisäiselle sekkitililuotolle asetettiin vakuusvaatimus.

Maksuvalmiusluottoon oikeutetun pankin on annettava limiitille 25 prosentin vakuus ja muiden pankkien täysimääräinen vakuus. Limiitit ja niiden vakuusvaatimukset vakiinnutettiin joulukuun 1. päivästä lähtien edeltäneen kokeilujakson periaatteiden mukaisiksi. Limiitin ylitykset ja alivakuudellisuus sanktioitiin kyseisestä ajankohdasta lähtien. Vakuutena käytetään Suomen Pankin kuittausoikeutta pankin vähimmäisvarantotalletukseen tai muuta tilinhaltijan erikseen antamaa vakuutta. Sekkitili voi myös olla luoton.

Suomen Pankki täsmensi myös pankkien maksuvalmiusluoton ehtoja joulukuun 1. päivästä lähtien siten, että maksuvalmiusluotolle vaaditaan aina täysimääräiset vakuudet. Maksuvalmiusluoton vakuutena käytetään pankin vähimmäisvarantotalletusta Suomen Pankissa siltä osin kuin talletus ei ole sitoutunut pankin sekkitilin päivänsisäisen limiitin vakuudeksi (vähimmäisvarantojärjestelmästä lähemmin s. 13). Mikäli tämä ei riitä koko maksuvalmiusluoton vakuudeksi, pankin on annettava Suomen Pankille lisävakuus. Vakuuksiksi hyväksytään valtion velkasitotukset, Suomen Pankin sijoitustodistukset sekä valtion liikkeeseen laskemat joukko-velkakirjat.

Arvo-osuus- tai arvopaperimuotoisen vakuuden asettaminen edellyttää Suomen Pankille annettua panttaussitoumusta. Pankki voi pantata arvo-osuuksia Suomen Pankin hyväksi joko Suomen Pankin tai pantinantajan omaan arvo-osuusrekisteriin. Arvopaperimuotoiset vakuudet tulee toimittaa Suomen Pankin säilytykseen. Vaihtoehtoisesti voidaan menetellä niin, että solmitaan maksuvalmiusluoton suuruinen arvopaperien takaisinosopimus (maksuvalmiuspekkauppa) Suomen Pankin kanssa, jolla pankki hankkii tarvitsemansa maksuvalmiusrahoituksen. Sopimuksessa kelpuutetaan käytettäväksi vain edellä lueteltuja instrumentteja.

Siirtyminen uuteen vähimmäisvarantotalletusjärjestelmään teki vakuusvaatimuksen täyttämässä käytettävien vaihtoehtojen kehittämisen ajankohtaiseksi. Aikaisemmin vakuutena käytettyjen kassavarantotalletusten määrä oli kaksinkertainen nykyisiin vähimmäisvarantotalletuksiin verrattuna. Vakuusperiaatteita koskevat uudet määräykset ovat askel kohti Euroopan maiden maksujärjestelmien harmonisointia, jossa tavoitteena on turvallinen, mutta samalla avoin ja kilpailutalouteen soveltuva maksujenvälityksen perusrakenne.

Korttirahajärjestelmän laajeneminen alkanut

Pieniin maksuihin liittyvien huomattavien rahan-käsittelykustannusten vuoksi on niitä varten pitkään pyritty kehittämään vaihtoehtoisia maksumenetelmiä. Uusien, arvoltaan pienien maksujen maksamiseen tarkoitettujen maksuvälineiden kehittäminen eteni Suomessa vaiheeseen, jossa toimikortteihin perustuvia, uudelleen ladattavia rahakukkarojärjestelmiä ollaan ottamassa käyttöön eräiden muiden maiden tapaan. Aikaisemmin näissä maksuissa on käytetty ns. kertakäyttöisiä ennakkomaksukortteja, mutta vain suljetuissa järjestelmissä, joissa ennakkomaksukortin liikkeeseenlaskija ja kortilla maksettavien palvelujen tai tuotteiden myyjä on yksi ja sama yhteisö.

Ennakkomaksukortissa ja elektronisissa rahakukkarossa olevaan ostovoimaan liittyy periaatteellinen ero: ennakkomaksukortit eivät ole varsinaisesti rahaa, vaan tiedonsiirtovälineitä, sillä ennakkomaksukortin myynyt palveluntarjoaja saa korteilla suoritettujen maksutapahtumien perusteella vain tiedon siitä, mistä arvosta asiakkaat ovat hyödyntäneet ennakkoon maksettuja palveluja. Varsinaiset rahasuoritukset palveluntarjoaja on saanut ennakkoon. Yleiskäyttöiseen rahakukkaroon tallennettua ostovoimaa voidaan sitä vastoin eräin varauksin verratua rahaan, erityisesti, jos sitä avoimessa järjestelmässä voi käyttää monen eri palvelun ja tuotteen maksamiseen (esim. puhelin, pysäköinti, joukkoliikenne). Yleiskäyttöisen rahakukkaron käyttöönoton myötä käteisrahalle syntyy siten varteenotettava kilpailija.

Toimikortteihin perustuva maksupalvelua ja turvallista korttirahajärjestelmää Suomeen toteuttamaan perustetun Toimiraha Oy:n toiminta laajeni vuoden aikana käsittämään yleisöpuhelinmaksujen lisäksi myös eräitä joukkoliikenteen maksuja. Korttirahan käytöstä eräissä pysäköintimaksuissa on myös sovittu. Suomen Pankki katsoo, että uuden maksuvälineen laajamittaisella ja koordinoitulla käyttöönotolla voidaan saavuttaa kansantaloudellisia kustannussäästöjä.

Rahahuolto uudistui merkittävästi

Liikkeessä olevan rahan määrä nousi vuoden lopussa

Liikkeessä olevan rahan määrä oli loppuvuotta lukuun ottamatta samalla tasolla kuin edellisen vuoden aikana. Setelistön määrä kasvoi loppu-

vuonna erityisesti pankkilakon uhan takia. Tämä vaikutus ei ollut vielä ehtinyt täysin tasaantua vuoden loppuun mennessä. Lisäksi setelistön määrää nostivat veronpalautukset, joita maksettiin tammikuussa ja joulukuussa. Setelistön määrä kasvoi vuoden 1993 aikana 13 209 milj. markasta 13 442 milj. markkaan.

Pankkilakko tai sen uhka aiheuttaa yleensä myös liikkeessä olevan setelistön rakenteessa merkittäviä muutoksia siten, että nimellisarvoltaan suurten seteleiden kysyntä lisääntyy. Tällä kertaa pankkilakon uhan vuoksi 1 000 markan setelien osuus, joka lokakuussa oli 27,6 % liikkeessä olevan setelistön markka-arvosta, kasvoi kuitenkin pankkialan työehtosopimuksien hyväksymiseen mennessä vain 28,9 prosenttiin. Lakon uhan väistyttyä setelistön jakauma alkoi palautua normaaliksi. Lakon uhka lisäsi setelistöä enimmillään noin 4 mrd. markalla eli runsaan neljänneksen.

Metallirahojen määrää kasvatti erityisesti metallirahauudistus. Marraskuun 15. päivänä 1993 laskettiin liikkeeseen uudet 10, 5 ja 1 markan rahat. Niitä oli vuoden lopussa liikkeessä yhteensä 463 milj. markkaa, samalla kun vanhojen 5 ja 1 markan kolikoiden liikkeessä oleva määrä oli vähentynyt 187 milj. markkaa. Pankkilakon uhka vaikutti jonkin verran myös metallirahojen liikkeessä olevaan määrään. Metallirahojen määrä kasvoi vuoden 1993 aikana 1 299 milj. markasta 1 552 milj. markkaan, josta määrästä 255 milj. markkaa oli juhlarahoja. Vuonna 1993 ei laskettu liikkeeseen uusia juhlarahoja.

Suhteessa bruttokansantuotteeseen liikkeessä olevan rahan määrä jatkoi kasvuaan. Yleisön hallussa olevan rahan määrä kasvoi edelleen selvästi, sen sijaan pankkien hallussa olevan rahan määrä väheni.

Kotitalouksien päivittäisistä maksuista suoritetaan edelleen lukumääräisesti valtaosa käteiselä rahalla. Suomen Pankissa tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että 80 % kotitalouksien suorittamista maksuista tapahtui seteleillä ja metallirahoilla. Vastaavasti käteismaksujen arvo oli 40 % kotitalouksien suorittamista maksuista. Käteisen rahan merkitys vähenee kuitenkin tulevaisuudessa korvaavien maksuvälineiden kehityksen myötä.

Uusia rahoja laskettiin liikkeeseen

Vuonna 1990 aloitettu metallirahauudistus saatiin uusien 10, 5 ja 1 markan kolikoiden myötä päätökseen. Uudistuksen tavoitteena on ollut ra-

hasarjan selkiyttäminen siten, että kolikot ja niiden keskinäinen arvojärjestys ovat vaivattomasti tunnistettavissa.

Suomen Pankki laski uusien metallirahojen kanssa samanaikaisesti liikkeeseen 15.11.1993 myös 20 markan setelin. Tätä ennen 20 markan seteli kuului viimeksi vuoden 1945 setelisarjaan. Setelin on suunnitellut graafikko Erik Bruun. Sen kuva-aiheet liittyvät 50 ja 10 markan setelin tavoin Suomen itsenäisyyden aikaan. Seteli vastaa turvatekijöiltään ja muilta ominaisuuksiltaan 100 ja 50 markan seteleitä.

20 markan seteli on tarkoitettu korvaamaan osaltaan käytöstä poistuvaa 10 markan seteliä, jotta pienimmän setelin ja suurimman metallirahan välinen ero ei muodostuisi liian suureksi. Suomen Pankki ei enää marraskuun puolen välin jälkeen laskenut liikkeeseen 10 markan seteliä. Vuoden 1993 lopussa 20 markan seteliä oli liikkeessä 284 milj. markkaa ja 10 markan seteliä 273 milj. markkaa.

Rahojen käsittely lisääntyi

Suomen Pankin konttorit toimittavat seteleitä ja metallirahoja ensi sijassa muille rahalaitoksille niiden tarpeiden mukaisesti ja ottavat vastaan rahalaitosten palauttamien rahat.

Suomen Pankki laski vuonna 1993 liikkeeseen seteleitä 46 705 milj. markkaa ja metallirahaa 1 327 milj. markkaa ja otti vastaan palautuksina seteleitä 46 472 milj. markkaa ja metallirahaa 1 074 milj. markkaa.

Sekä markka- että kappalemääräisesti eniten laskettiin liikkeeseen 100 markan seteliä. Sen osuus liikkeeseen lasketusta setelistön markkamäärästä oli 62 % ja liikkeeseen lasketusta kappalemäärästä 59 %. 100 markan merkittävä osuus johtuu siitä, että se on suosituin pankkiautomaattiseteli. Metallirahoista eniten laskettiin liikkeeseen markkamääräisesti 5 markan rahaa 756 milj. markkaa eli 57 % liikkeeseen lasketuista metallirahoista ja kappalemääräisesti 1 markan rahaa 311 milj. markkaa eli 40 % liikkeeseen laskettujen metallirahojen kappalemäärästä.

Suomen Pankkiin palautui seteleistä eniten 100 markan seteliä, jota palautettiin 29 282 milj. markkaa eli 63 % kaikista palautetuista seteleistä. Myös kappalemääräisesti 100 markan seteliä palautettiin eniten, 293 milj. kappaletta eli 57 % palautettujen seteleiden kappalemäärästä. Metallirahoista palautettiin eniten 5 markan rahaa 707 milj. markkaa. Kappalemääräisesti palautet-

tiin eniten 1 markan rahaa 308 milj. kappaletta eli 41 % palautettujen metallirahojen kappalemäärästä.

Suomen Pankkiin palautuvat setelit tarkistetaan ja lajitellaan hyväkuntoisiin, jotka lasketaan uudelleen liikkeeseen, ja huonokuntoisiin, jotka hävitetään. Samalla myös seteleiden aitous kontrolloidaan. Vuonna 1993 Suomen Pankin konttorit lajittelivat koneellisesti 491 milj. kappaletta seteleitä, mikä oli 63 % enemmän kuin vuonna 1992. Käsinlajittelu, joka vielä vuonna 1989 oli määrältään 35 % kaikesta lajittelusta, on käytännöllisesti katsoen loppunut. Tuhottujen huonokuntoisten seteleiden kappalemäärä oli 116 miljoonaa.

Liikkeessä oleva setelistö kiersi Suomen Pankin kautta vuoden aikana keskimäärin 3.5 kertaa. Suurin kiertonopeus eli 5.3 oli 100 markan setelillä. Muiden setelien vastaava luku oli 1 000 mk 2.1, 500 mk 2.5, 50 mk 4.0 ja 10 mk 2.3.

Seteleiden keskimääräiset eliniät olivat vuonna 1993 seuraavat: 1 000 mk 5.2 vuotta, 500 mk 6.7 vuotta, 100 mk 2.0 vuotta ja 50 mk 2.2 vuotta.

Setelit ovat turvallisia

Suomen Pankki laski marraskuussa 1991 liikkeeseen Litt. A -mallin 1 000, 500, 100 ja 50 markan setelit. Niiden turvallisuutta oli edelleen parannettu verrattuna vuoden 1986 mallin seteleihin. Litt. A -mallin seteleistä ei ole tavattu väärennöksiä.

Vuoden 1993 aikana löytyi kuitenkin väärennöksiä 500 ja 100 markan seteleistä vuodelta 1986. Väärennökset olivat pääosin Suomen lähialueilta, ja niitä onnistuttiin levittämään myös Suomessa jonkin verran. Suomen Pankki ja muut pankit tehostivat kaikkien vuoden 1986 seteleiden saamista pois liikenteestä. Niitä oli edelleen vuoden 1993 päättyessä jonkin verran liikkeessä.

Muutoksia rahahuoltopalveluissa

Suomen Pankki ja pankit sopivat pääkaupunkiseudulla maksullisen rahahuoltopalvelun käyttöönotosta 1.5.1993 lukien. Uudelleenjärjestelyn perusteena olivat kustannussäästöt kokonaisuuden kannalta.

Suomen Pankin Kotkan konttori suljettiin vuoden 1993 aikana, ja sen hoitama rahahuolto siirrettiin Suomen Pankin pääkonttorin ja Kuopion konttorin hoidettavaksi.

Uusi rahalaki tuli voimaan

Uusi rahalaki tuli voimaan 1.5.1993. Rahahuollon kannalta tärkein muutos oli Suomen Pankille setelien osalta ja valtiovarainministeriölle metallirahojen osalta tullut oikeus päättää rahojen lakkauttamisesta laillisina maksuvälineinä.

Suomen Pankki päätti lakkauttaa kaikki vuosina 1945—1980 liikkeeseen lasketut setelimallit. Valtiovarainministeriö päätti lakkauttaa kaikki ennen vuotta 1963 liikkeeseen lasketut metallirahat ja lisäksi kaikki aikaisemmat kuin vuoden 1990 mallia olevat pennimääräiset metallirahat. Nämä rahat ovat lakanneet olemasta laillisia maksuvälineitä 1.1.1994, josta lähtien maksusaajalla ei ole enää velvollisuutta hyväksyä niitä maksuvälineinä. Suomen Pankki lunastaa kyseisiä rahoja 31.12.2003 saakka.

Käteisvaraluottojärjestelmä purettiin

Lähes 13 vuotta voimassa ollut käteisvaraluottojärjestelmä, jolla Suomen Pankki rahoitti talletuspankkien käteiskassoja, purettiin kertomusvuoden aikana.

Pankit varautuvat yleisön käteisnostoihin talletustileiltä pitämällä käteisvaroja hallussaan. Kassanpitoon liittyy kuitenkin korko- ym. kustannuksia, joita pankit pyrkivät minimoimaan. Rahamarkkinoiden säännöstelykauden aikana pankit olivat yleensä velkaa keskuspankille. Supistamalla käteiskassojaan päivän lopussa pankit saattoivat pienentää keskuspankkivelkaansa ja siitä koituvia korkokustannuksia. Tällöin ne kuljettivat mahdollisimman suuren osan käteiskassoistaan Suomen Pankkiin hyvitetäväksi sekkitalilleen, jonka osoittama velkasaldo päivän päättyessä näin muodoin pienentyi. Seuraavana aamuna käteisvarat sitten noudettiin takaisin pankkiin.

Jotta rahan turha kuljetus pankkien ja Suomen Pankin välillä loppuisi otettiin nk. käteisvaraluottojärjestelmä käyttöön vuoden 1980 marraskuun alusta. Järjestelmä otettiin käyttöön siten, että pankeille myönnettiin niiden käteiskassan suuruinen koroton laina Suomen Pankilta. Kassanpidosta ei siten enää koitunut korkokustannuksia pankeille. Vuoden 1988 elokuun alusta lähtien kassanpidolle määrättiin nk. omavastuuosuus, joka ei ollut luoton piirissä. Tästä alkaen pankit joutuivat jälleen itse rahoittamaan osan kassanpidostaan.

Käteisvaraluottojärjestelmän käyttöönoton jälkeen on rahahuoltojärjestelmää kuitenkin muutettu perusteellisesti siten, että käteiskassojen kuljettaminen päivittäin pankkien ja Suomen Pankin välillä ei enää ole pankkien kannalta kannattavaa eikä muutenkaan tarkoituksenmukaista. Kun lisäksi Suomen Pankin ja pankkien väliset rahoitusuhteet haluttiin muutenkin muuttaa toimintaympäristöön paremmin soveltuviksi, päätti Suomen Pankki lakkauttaa käteisvaraluottojärjestelmän vuoden 1993 kesäkuun lopussa. Käteisvaraluoton lakkauttamisen jälkeen pankkien kassanpitoon liittyy jälleen normaali, kassanpidon minimointiin kannustava marginaalikulustannus.

Rahapoliittista merkitystä, kertaluonteisia siirtymävaiheiden likviditeettivaikutuksia lukuun ottamatta, käteisvaraluottojärjestelmällä ei ollut, sillä pankeille annettu luotto oli siinä sitoutunut käteiskassoihin eikä näin ollen ollut käytettävissä luotonannon kasvattamiseen.

Muu toiminta

Valuuttavarannon hoito

Kansainvälisillä valuutta- ja pääomamarkkinoilla jatkui vuoden aikana voimakas korkojen ja valuuttakurssien vaihtelualltius pääasiassa Euroopan yhdentymisprosessiin liittyvien epävarmuuksien vuoksi. Valuuttavarannon hoidossa ja

siihen liittyvässä riskienhallinnassa jouduttiin tämän vuoksi panostamaan entistä enemmän toimintaan Euroopan markkinoilla.

Suomen Pankin valuuttavaranto sijoitettiin suurimmaksi osaksi valtioiden liikkeeseen laskeisiin joukkovelkakirjoihin sekä arvopapereiden takaisinmyyntisopimuksiin eli repoihin. Viimeksi mainittujen käyttöä lisättiin huomattavasti aikaisempiin vuosiin verrattuna. Osa varannosta oli sijoitettuna myös valuuttatalletuksiin, kultaan ja IMF:n erityisiin nosto-oikeuksiin; kullan määrässä ei tapahtunut muutoksia vuoden aikana. Keskeisimmät sijoitusvaluutat olivat Saksan marka, Yhdysvaltain dollari, Ison-Britannian punta, Ranskan frangi, Alankomaiden guldeni ja Japanin jeni.

Vaihdeettavan varannon pääerien jakauma ja muutos vuoden 1993 aikana olivat seuraavat:

	Varanto 31.12.1993	Varanto 31.12.1992	Muutos
		milj. mk	
Kulta	2 180	2 180	—
Erietyiset nosto-oikeudet ..	664	564	+100
Varanto-osuus IMF:ssä	1 747	1 732	+14
Vaihdeettavat valuutat, netto ..	28 689	24 940	+3 749
Yhteensä	33 279	29 416	+3 862